

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ (Ιανουάριος 2008)

Συγγραφέας: ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΑΤΣΗΣ

I. Εισαγωγή

Το επακριβές περιεχόμενο του όρου «Χωροταξία» δεν είναι αναμφίβολα, απόλυτα προσδιορισμένο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από μια άποψη, το ζήτημα έχει να κάνει με τις επιστημολογικές δυσκολίες οριοθέτησης της έννοιας του χωροταξικού επιπέδου, ως ενός ξεχωριστού επιπέδου οργάνωσης του χώρου. Στην πραγματικότητα όμως το ζήτημα είναι εξαιρετικά πολυσύνθετο, δεδομένου ότι εμπλέκονται σε αυτό θέματα όπως τα χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος και της πολιτικής κουλτούρας γενικότερα, η διοικητική οργάνωση, η νομική παράδοση, η διαμόρφωση του έγγειου παράγοντα, καθώς και το υποστηριζόμενο μοντέλο ανάπτυξης[1]. Άμεσο επακόλουθο όλων των προηγουμένων παραγόντων είναι ότι η χωροταξία τείνει να προσεγγίζεται με ένα τρόπο απολύτως εμπειρικό, αλλά και σε συνάρτηση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας. Σημειώνεται ότι ο τρόπος που αναπτύχθηκε και οργανώθηκε με την πάροδο του χρόνου η χωροταξική πολιτική, στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης, αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα για τον ορισμό της, ενώ οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφόρων χωρών αντικατοπτρίζονται κατά κύριο λόγο στη χρησιμοποιούμενη ορολογία[2].

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να επισημανθεί ότι η «Χωροταξία» είναι ένας όρος αδόκιμος, ο οποίος βέβαια δε σημαίνει απλώς «τάξη στο χώρο». Αντιθέτως, η χωροταξία είναι από τις έννοιες εκείνες που ευκολότερα γίνονται αντιληπτές στην πράξη, παρά ορίζονται. Αξίζει να τονιστεί ότι αρκετοί από τους ορισμούς που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς εμπεριέχουν μια προκατάληψη για την επιστήμη της χωροταξίας, η οποία πηγάζει από τις συγκρούσεις στο κοινωνικοοικονομικό γίγνεσθαι μιας χώρας. Πέραν αυτού, οι σχετικοί ορισμοί είναι δυνατόν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: α) εκείνους που δίδουν κοινωνικό και πολιτικό περιεχόμενο στην

έννοια της χωροταξίας, και β) εκείνους που δίδουν οικονομικό περιεχόμενο[3]. Στη συνέχεια παρατίθενται κάποιοι ορισμοί, οι οποίοι αντανakλούν το αντικείμενο της υπό εξέταση έννοιας. Έτσι λοιπόν έχουμε:

- Η χωροταξία αντιστοιχεί στο σύνολο των μορφών ρύθμισης του χώρου, που καταλαμβάνουν το «πεδίο» από τις παρυφές του φυσικού σχεδιασμού έως τις παρυφές της περιφερειακής πολιτικής. Σημειώνεται ότι οι μορφές αυτές είναι ανομοιογενείς, ενώ συγχρόνως χαρακτηρίζονται από ορισμένες κοινές παραμέτρους, όπως η σχετικά μεγάλη κλίμακα της περιοχής αναφοράς (οπωσδήποτε μεγαλύτερη της πόλης), η χωρική προσέγγιση, ο επιτελικός χαρακτήρας και η ύπαρξη ρυθμίσεων κατευθυντήριου και τοπολογικού τύπου, παρά κανονιστικού και χωροθετικά απόλυτα ακριβούς χαρακτήρα[4].
- Χωροταξία είναι ο προσχεδιασμένος μετασχηματισμός του κοινωνικοοικονομικού γεωγραφικού χώρου, που εκφράζει τους στόχους μιας κοινωνίας.
- Χωροταξία είναι η αναζήτηση μέσα στο γεωγραφικό πλαίσιο μιας χώρας ή μιας περιφέρειας, μιας καλύτερης κατανομής των ανθρώπων σε συνάρτηση με τα φυσικά διαθέσιμα και τις οικονομικές δραστηριότητες.

Από τα παραπάνω παρατηρούμε ότι το αντικείμενο της χωροταξίας[5] συνίσταται στη διάταξη των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στον περιφερειακό χώρο, πάνω από το επίπεδο των οικισμών και των πόλεων[6]. Βέβαια το αντικείμενό της δεν αφορά μόνο το χωρικό επίπεδο του έθνους και της περιφέρειας. Η Χωροταξία κατά μία γενική έννοια έχει ως άξονα αναφοράς ευρύτερες περιοχές από εκείνες που μελετά η Πολεοδομία[7]. Με αυτή την έννοια λοιπόν στο αντικείμενό της εμπίπτει ο σχεδιασμός σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και νομαρχιακό επίπεδο. Η χωροταξία μπορεί ωστόσο να εφαρμοστεί ακόμη και σε επίπεδο γεωγραφικού διαμερίσματος. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στους στόχους της, όπως αυτοί εκφράζονται δια μέσου του νόμου 2742/99 (ΦΕΚ 207/Α΄/07.10.1999) «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», και οι οποίοι είναι οι εξής:

- Η προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, η διατήρηση των οικολογικών και πολιτισμικών αποθεμάτων και η προβολή και ανάδειξη των συγκριτικών γεωγραφικών, φυσικών, παραγωγικών και πολιτιστικών πλεονεκτημάτων μιας χώρας.

- Η ενίσχυση της διαρκούς και ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μιας χώρας και της ανταγωνιστικής παρουσίας της στον ευρύτερο περίγυρό της.
- Η στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στο σύνολο του εθνικού χώρου και ιδίως στις περιοχές που παρουσιάζουν προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης, έντονων κοινωνικών διαφοροποιήσεων και περιβαλλοντικής υποβάθμισης, καθώς και στις περιφερειακές και απομονωμένες περιοχές ή σε άλλες περιοχές που παρουσιάζουν μειονεκτικά χαρακτηριστικά, κυρίως λόγω της γεωγραφικής τους θέσης.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει επίσης να γίνει στις προτεραιότητες που λαμβάνονται υπόψη κατά την υλοποίηση του χωροταξικού σχεδιασμού μιας χώρας. Αυτές είναι:

- Η εξασφάλιση ισάξιων όρων διαβίωσης και ευκαιριών παραγωγικής απασχόλησης των πολιτών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, σε συνάρτηση με την ισόρροπη πληθυσμιακή διάταξη και τη δημογραφική ανανέωσή τους.
- Η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών και η βελτίωση των υποδομών στο σύνολο του εθνικού χώρου και ιδίως στις περιοχές που παρουσιάζουν προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης και περιβαλλοντικής υποβάθμισης.
- Η διατήρηση, ενίσχυση και ανάδειξη της οικιστικής και παραγωγικής πολυμορφίας, καθώς και της φυσικής ποικιλότητας στις αστικές και περιαστικές περιοχές, αλλά και στην ύπαιθρο και ιδιαίτερα στις παράκτιες, νησιωτικές και ορεινές περιοχές, καθώς και στις περιοχές που παρουσιάζουν αυξημένη βιομηχανική και τουριστική ανάπτυξη.
- Η εξασφάλιση μιας ισόρροπης σχέσης μεταξύ του αστικού, περιαστικού και αγροτικού χώρου και η ενίσχυση της εταιρικής σχέσης μεταξύ των μητροπολιτικών περιοχών, των αστικών κέντρων και των δήμων και οικισμών της υπαίθρου.
- Η κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτισμική αναζωογόνηση των μητροπολιτικών κέντρων, των πόλεων και των ευρύτερων περιαστικών περιοχών τους και ιδίως αυτών που παρουσιάζουν προβλήματα κοινωνικής συνοχής, παραγωγικής ή δημογραφικής εγκατάλειψης, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ποιότητας ζωής.

- Η ολοκληρωμένη ανάδειξη και προστασία των νησιών, των ορεινών και των παραμεθωρίων περιοχών της χώρας και ιδίως η ενίσχυση του δημογραφικού και πληθυσμιακού τους ισοζυγίου, η διατήρηση και ενθάρρυνση των παραδοσιακών παραγωγικών κλάδων τους και της παραγωγικής πολυμορφίας τους, η βελτίωση της πρόσβασής τους σε βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, καθώς και η προστασία των φυσικών και των πολιτιστικών τους πόρων.
- Η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη των περιοχών, οικισμών, τοπίων, που διαθέτουν στοιχεία φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
- Η συντήρηση, αποκατάσταση και ολοκληρωμένη διαχείριση των δασών, των αναδασωτέων περιοχών και των αγροτικών εκτάσεων.
- Η ορθολογική αξιοποίηση και η ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων.
- Η συστηματική πληροφόρηση, ο αποτελεσματικός διάλογος και η προώθηση στρατηγικών συμμαχιών μεταξύ όλων των πολιτικών, παραγωγικών και κοινωνικών συντελεστών που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη διαμόρφωση των επιλογών χωρικής ανάπτυξης.

Διαπιστώνουμε επομένως ότι η χωροταξία εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία του σχεδιασμού και δηλαδή της διαδικασίας παρέμβασης, η οποία αποβλέπει στην επίλυση παρόντων ή μελλοντικών προβλημάτων με στόχο την περισσότερο αρμονική λειτουργία μιας κοινωνίας[8]. Εκτός αυτού, αποτελεί επιστημονικό, τεχνικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό πρόβλημα και είναι ταυτόσημη με αυτό που συνηθίζεται να αποκαλείται σήμερα ως «περιφερειακή ανάπτυξη». Επομένως, είναι πράξη οργανική, διότι διέπεται από τους νομοτελειακούς κανόνες της ζωής, αλλά και πράξη ιδιόμορφη για κάθε κοινωνία, διότι καθορίζεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και τις ανάγκες και προσδοκίες της[9].

II. Ιστορική εξέλιξη του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα

Στη χώρα μας, όπως βέβαια και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αναγκαιότητα ύπαρξης χωρικών ρυθμίσεων εμφανίζεται για πρώτη φορά στους μεγάλους ή ραγδαία αναπτυσσόμενους οικισμούς. Έτσι η έννοια του σχεδιασμού ταυτίζεται αρχικά με αυτήν του «πολεοδομικού σχεδιασμού».[10] Σημειώνεται ότι η ανάγκη ρύθμισης των ευρύτερων χωρικών συνόλων παρουσιάστηκε κυρίως λόγω των προβλημάτων ανάπτυξης ορισμένων περιοχών και της αντιμετώπισης των περιφερειακών ανισοτήτων που εμφανίστηκαν σταδιακά στον ελληνικό χώρο, με άμεσο επακόλουθο να κριθεί επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης χωροταξικού σχεδιασμού. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι η χωροταξική πολιτική στην Ελλάδα[11] είναι δυνατόν να ιδωθεί κάτω από το πρίσμα τριών χαρακτηριστικών κατευθύνσεων:

- Την κλιμακούμενη ένταση των *περιφερειακών ανισοτήτων* και των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Τη μεταβολή του *διοικητικού πλαισίου* από ένα συγκεντρωτικό μοντέλο σε ένα μοντέλο διοικητικής αποκέντρωσης.
- Τη μεταβολή του *θεσμικού πλαισίου* του χωροταξικού σχεδιασμού προς μία κατεύθυνση ικανή να αντιμετωπίσει τα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα[12].

Στο πλαίσιο των ανωτέρω κατευθύνσεων θα αναλυθεί στη συνέχεια η χωροταξική πολιτική της Ελλάδας κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Σχετικά μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες χρονικές περιόδους:

α. Η περίοδος μέχρι την δεκαετία του '70

Την περίοδο αυτή γίνονται ορισμένες προσπάθειες προγραμματισμού στην

κατεύθυνση των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, οι οποίες συστηματοποιούνται με την πάροδο του χρόνου. Συγκεκριμένα, το ν.δ. της 17.7.1923[13] «Περί Σχεδίων Πόλεων» αποτελεί ουσιαστικά το νόμο-πλαίσιο[14] της ελληνικής πολεοδομικής νομοθεσίας κατά την περίοδο αυτή και καλύπτει το σύνολο σχεδόν των οικοδομικών, πολεοδομικών και χωροταξικών δραστηριοτήτων.

Τα χωροταξικά σχέδια με τη σημερινή μορφή αρχίζουν να υλοποιούνται στις αρχές της δεκαετίας του '60 από τις υπηρεσίες του τότε Υπουργείου Συντονισμού. Πέραν αυτών, κατά την ίδια περίοδο εκπονούνται τα *πενταετή προγράμματα ανάπτυξης* από το ίδιο Υπουργείο, σε συνεργασία με διάφορες εποπτευόμενες από αυτό υπηρεσίες. Πιο αναλυτικά, το πρώτο πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης εκπονήθηκε το 1957 και κάλυπτε την περίοδο 1958-1963, ενώ στη συνέχεια ακολούθησαν το δεύτερο για την περίοδο 1963-1968 και το τρίτο για την περίοδο 1968-1973. Σημειώνεται ότι κατά την ίδια περίοδο εκπονήθηκε επίσης το πρώτο στρατηγικό πρόγραμμα ανάπτυξης, δεκαπενταετούς διάρκειας, το οποίο αφορούσε την περίοδο 1972-1987. Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι το κύριο χαρακτηριστικό των εν λόγω αναπτυξιακών προγραμμάτων είναι η παντελής έλλειψη της χωρικής διάστασης της ανάπτυξης, καθώς και η αναφορά τους σε γενικούς δείκτες ιδίως οικονομικού χαρακτήρα.

Οι πρώτες αυτές προσπάθειες προγραμματισμού, με τη βοήθεια των πενταετών και του δεκαπενταετούς προγράμματος ανάπτυξης, καθώς και των χωροταξικών σχεδίων διάφορων περιοχών, αλλά και των ρυθμιστικών σχεδίων[15] των αστικών κέντρων, βρίσκονται αντιμέτωπες αφενός με τα οργανωμένα οικονομικά συμφέροντα, τα οποία αντιστρατεύονται τις εν λόγω προσπάθειες, προκειμένου έτσι να μη χάσουν τα προνόμια που απολαμβάνουν[16], και αφετέρου με την ελλιπή παρουσία των υπόλοιπων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες δεν έχουν ακόμη συμπεριληφθεί στην ομάδα πίεσης κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού, κυρίως λόγω του συγκεντρωτικού μοντέλου άσκησης πολιτικής που είχε υιοθετηθεί την περίοδο εκείνη. Δεδομένου επίσης ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα στη χώρα μας δεν έχουν οξυνθεί σε μεγάλο βαθμό, δεν αναγνωρίζεται προτεραιότητα στην υλοποίηση προγραμμάτων χωρικού σχεδιασμού. Πέραν αυτών, η παντελής ανυπαρξία νομοθεσίας, που σχετίζεται με ζητήματα σχεδιασμού (planning), μαρτυρά και αποδεικνύει την έλλειψη ουσιαστικής ενασχόλησης του κράτους με το σχεδιασμό του χώρου[17].

Πριν από την περίοδο της δικτατορίας εκπονήθηκαν αναπτυξιακά προγράμματα για διάφορες περιοχές της χώρας με ουσιαστικό χωροταξικό περιεχόμενο, ενώ συγχρόνως δημιουργήθηκαν υπηρεσίες περιφερειακής ανάπτυξης στην Κρήτη, στην Πελοπόννησο και στην Ήπειρο. Επιπλέον, το 1961 είχε ιδρυθεί το Κέντρο Οικονομικών Ερευνών, το οποίο μετονομάστηκε αργότερα σε *Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)*. Το 1964 απέκτησε και Διεύθυνση Χωροταξικού Σχεδιασμού. Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60 το αντικείμενο του χωροταξικού σχεδιασμού εμφανίστηκε επίσης στα προγράμματα σπουδών ορισμένων Πανεπιστημίων, με πρωτοστάτη τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π., καθώς και σε εφαρμοσμένα ερευνητικά προγράμματα, ενώ το 1962 ιδρύθηκε στην Πάντειο Σχολή η «Εταιρία Ερευνών Επαρχιακής Οικονομίας», η οποία υπήρξε πρόδρομος του *Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης*.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι η έντονη ερευνητική και μελετητική προσπάθεια της περιόδου αυτής οδήγησε στη συστηματική εκπόνηση περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία ωστόσο στερούνταν θεσμικού πλαισίου για την εφαρμογή τους. Η ανυπαρξία θεσμικής κατοχύρωσης των εν λόγω σχεδίων, η οποία είχε ως στόχο την αποφυγή των συγκρούσεων ανάμεσα σε ομάδες αντικρουόμενων συμφερόντων, είχε ως αποτέλεσμα να έχουν αποκλειστικά και μόνο συμβουλευτικό και ενδεικτικό χαρακτήρα. Έτσι λοιπόν, ενώ θα μπορούσαν δεν αποτέλεσαν σημαντικό πλαίσιο για την άσκηση της αναπτυξιακής πολιτικής στη χώρα μας, δεδομένης της ανυπαρξίας των φορέων που θα μπορούσαν να τα εφαρμόσουν [\[18\]](#).

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι η περιφερειακή χωροταξική διάσταση των προγραμμάτων της περιόδου ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη, με αποτέλεσμα να μην επιδράσει στην περιφερειακή διάρθρωση της χώρας μας. Αντιθέτως, σημαντικότερη επίδραση στην περιφερειακή διάρθρωση της Ελλάδας είχαν την περίοδο αυτή άλλες κρατικές παρεμβάσεις, οι οποίες σχετίζονταν με την υποστήριξη διαφόρων τομέων, όπως της οικοδόμησης [\[19\]](#) και των υπηρεσιών της βιομηχανίας σε πρώτη φάση, οι οποίοι οδήγησαν στη διόγκωση του Πολεοδομικού Συγκροτήματος (Π.Σ.) των Αθηνών. Σε επόμενη φάση, η προώθηση του τουριστικού τομέα οδήγησε στην οικονομική άνθιση των παράκτιων περιοχών, σε βάρος άλλων γειτονικών τους περιοχών, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη δημιουργία αναπτυξιακών ανισοτήτων μεταξύ των διαφόρων περιοχών του ελληνικού χώρου. Η ανισότητα που εντάθηκε με τη χωροθέτηση δικτύων υποδομής και κυρίως εκείνων του οδικού δικτύου (άξονες

Αθήνας-Πάτρας και Αθήνας-Θεσσαλονίκης)[20].

Οι περιφερειακές ανισότητες που αναπτύχθηκαν στη συνέχεια επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν μέσα από μια προσπάθεια θεσμοθέτησης κινήτρων για την αποκέντρωση της βιομηχανίας από την Αθήνα στις «προβληματικές» από αναπτυξιακή άποψη περιοχές. Έτσι εισήχθησαν θεσμοί με καθοριστικό ρόλο, στη χωροταξική αναδιοργάνωση της χώρας μας, οι «Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙ.ΠΕ.)», που καθιερώθηκαν για πρώτη φορά με τον ν. 4458/65, και οι οποίοι αποτέλεσαν βασικό στοιχείο της περιφερειακής πολιτικής του πενταετούς προγράμματος της περιόδου 1966-1970. Θα πρέπει ωστόσο να διασαφηνισθεί ότι τα αποτελέσματα δεν ήταν πάντοτε προς την επιθυμητή κατεύθυνση.

Το θεωρητικό υπόβαθρο για την οργάνωση της χώρας μας την περίοδο αυτή αποτέλεσε η θεωρία των πόλων ανάπτυξης [21]. Σχετικά προτάθηκε η δημιουργία πόλων ανάπτυξης σε διάφορα χωρικά επίπεδα, οι οποίοι θα λειτουργούσαν ανταγωνιστικά προς την Αθήνα, ενώ συγχρόνως θα αποτελούσαν το «μέσο» για την ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών γύρω από αυτές[22].

β. Η δεκαετία του '70

Τα πρώτα νομοθετήματα που αφορούν την εφαρμογή του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα είναι:

- Το ν.δ. 1003/71 «Περί Ενεργού Πολεοδομίας».
- Το ν.δ. 1262/72 «Περί Ρυθμιστικών Σχεδίων Αστικών Περιοχών».

Το ν.δ. 1003/71 «Περί Ενεργού Πολεοδομίας» αφορούσε κυρίως την ανοικοδόμηση μεγάλης κλίμακας ή την εξυγίανση των περιοχών, οι οποίες στο πλαίσιο αυτό χαρακτηρίζονται ως «Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας». Πιο αναλυτικά, το εν λόγω ν.δ. ρύθμιζε μεταξύ άλλων, τη διαδικασία και έθετε τις προϋποθέσεις, κάτω

από τις οποίες θα πραγματοποιούνταν η ανοικοδόμηση των περιοχών, η απαλλοτρίωση των απαιτούμενων εκτάσεων, τα θέματα ιδιοκτησίας και τα οικονομικά ζητήματα. Πέραν αυτών, περιλάμβανε άρθρα σχετικά με το αντικείμενο των ρυθμιστικών σχεδίων.

Η θεσμοθέτηση της έννοιας του ρυθμιστικού σχεδίου επιχειρείται με το ν.δ. 1262/72, το οποίο αφορούσε τα ρυθμιστικά σχέδια των αστικών περιοχών και τροποποιήθηκε εν συνεχεία από το ν.δ. 198/73 και από τον ν. 360/76. Σημειώνεται ότι στο συγκεκριμένο νομοθετικό διάταγμα κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά με άμεσο τρόπο η *χρήση του εδάφους* ως νομική έννοια. Με τη λογική αυτή δίδεται ιδιαίτερη μνεία στην ανάγκη γενικότερης ρύθμισης του χώρου, η οποία μέχρι πρότινος αντιμετωπιζόταν με υποτυπώδη τρόπο από το ν.δ. του 1923. Με τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου προωθήθηκε παράλληλα η χάραξη ενός προγραμματικού πλαισίου, οι βασικές κατευθύνσεις του οποίου δόθηκαν με το δεκαπενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης, που αποτέλεσε το πρώτο πρόγραμμα ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο. Αναλυτικότερα όμως, σε ό,τι αφορά την οργάνωση του χώρου, είχε προβλεφθεί η οργάνωση ενός δικτύου αστικών κέντρων γύρω από οκτώ επιλεγμένους πόλους ανάπτυξης και αγροτικούς οικισμούς, ενώ συγχρόνως καθορίστηκε η χωροταξική πολιτική στους διάφορους τομείς. Πέραν αυτών, το 1972 ανατέθηκε στο γραφείο Δοξιάδη η εκπόνηση του «Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου και Προγράμματος της Ελλάδας», καθώς και του «Χωροταξικού Σχεδίου και Προγράμματος της Περιοχής Πρωτευούσης».

Την ίδια περίοδο έγινε μια προσπάθεια για τη θέσπιση φορολογικών και άλλων μέτρων για την τόνωση των περιφερειακών περιοχών, μέσα από την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων σε αυτές, με τα ν.δ. 1078/71, 1312/72 και 1327/73 και εν συνεχεία, δια μέσου του ν. 289/76. Επισημαίνεται ότι βάσει αυτών των νομοθετημάτων, ο ελλαδικός χώρος διακρίθηκε σε τέσσερις ζώνες, τις Α, Β, Γ και Δ. Η κατηγορία Δ αφορούσε προβληματικές περιοχές της χώρας μας, στις οποίες ιδρύθηκαν το 1973 βιομηχανικές ζώνες με ειδικά προνόμια, μέσω έκδοσης κοινής απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών, Δημοσίων Έργων και Βιομηχανίας. Θα πρέπει επίσης να ειπωθεί ότι με τον ν. 289/76 προστέθηκε η κατηγορία Ε, στην οποία εντάχθηκαν οι νομοί Έβρου, Ξάνθης, Ροδόπης, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου που κατατάσσονταν προηγουμένως στην κατηγορία Δ[23].

Το κανονιστικό πλαίσιο που θεσπίστηκε στην περίοδο της δικτατορίας συνετέλεσε στην αλλοίωση του συνόλου του εθνικού χώρου, τόσο του αστικού όσο και του αγροτικού[24]. Διευκρινίζεται ότι η θέσπιση τουριστικών κινήτρων υποβάθμισε σε συγκλονιστικό βαθμό, από άποψη του φυσικού κάλλους και της πολιτιστικής κληρονομιάς, τις πλέον αξιόλογες περιοχές της χώρας, ενώ η θέσπιση κινήτρων για τη χωροθέτηση βιομηχανίας οδήγησε αναπόφευκτα στην ανεξέλεγκτη και χωρίς σχεδιασμό πραγματοποίησή της. Τέλος, ο αστικός χώρος αποτέλεσε αντικείμενο προς εκμετάλλευση, περισσότερο από οιαδήποτε άλλη χρονική περίοδο.

Την περίοδο της μεταπολίτευσης οι πόροι που διατέθηκαν σε κοινωνικές επενδύσεις εξακολούθησαν να παραμένουν εξαιρετικά χαμηλοί, με άμεσο επακόλουθο την αναστολή της ανάθεσης των χωροταξικών και ρυθμιστικών μελετών. Παρ' όλα αυτά, κατά την περίοδο αυτή προωθήθηκαν με την αναθεώρηση του Συντάγματος (1975) «νόμοι-πλαίσιο» σχετικοί με τη ρύθμιση του χώρου[25]. Έτσι λοιπόν στο νέο Σύνταγμα ορίζεται ότι: *«Η χωροταξική διάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και γενικότερα των οικιστικών περιοχών τελεί υπό την αρμοδιότητα και τον έλεγχο του κράτους, με στόχο την εξυπηρέτηση της λειτουργικότητας και της ανάπτυξης των οικισμών και της διασφάλισης καλύτερων όρων διαβίωσης των κατοίκων τους».*

Είναι άξιο αναφοράς ότι το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975 προβλέπει μεταξύ άλλων την υποχρεωτική συμμετοχή των πολιτών και ιδιοκτητών στα αναπτυξιακά σχέδια και στις πολεοδομικές αναπλάσεις, ενώ συγχρόνως κατοχυρώνει την προστασία των μνημείων και των παραδοσιακών τεχνών, γεγονός εξαιρετικά καινοτόμο. Επισημαίνεται ότι τα εν λόγω ζητήματα τίθενται για πρώτη φορά στο πλαίσιο του Συντάγματος της χώρας μας, ενώ είναι η πρώτη φορά που οι έννοιες της χωροταξίας και της πολεοδομίας εμφανίζονται στο Σύνταγμα.

Οι διακυμάνσεις στις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, καθώς και η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό τις διαδικασίες του αναπτυξιακού και χωροταξικού σχεδιασμού. Την περίοδο αυτή μάλιστα συντάχθηκαν διαδοχικά τρία προγράμματα ανάπτυξης, τα οποία αφορούσαν τις περιόδους 1976-1980, 1978-1982 και 1981-1985. Διασαφηνίζεται ότι η πορεία των εν λόγω προγραμμάτων ακολούθησε κατά βάση εκείνη των προγενέστερων, καθώς δεν είχαν διασφαλιστεί οι τυπικές, αλλά ούτε και οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για την

εφαρμογή τους [\[26\]](#).

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι τα κύρια χαρακτηριστικά των προγραμμάτων αυτής της περιόδου είναι τα εξής:

- Περιορίστηκε η σημασία που αποδιδόταν στα οικονομικά μοντέλα πρόβλεψης και στη διαμόρφωση προγραμματικών μεγεθών σε απομακρυσμένο ορίζοντα, ενώ συγχρόνως δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση μηχανισμών παρέμβασης στην αναπτυξιακή πορεία των διάφορων περιοχών.
- Η περιφερειακή διάσταση των αναπτυξιακών προγραμμάτων υπήρξε εξαιρετικά περιορισμένη. Το πρώτο αναλυτικό πενταετές πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης υλοποιήθηκε το έτος 1981, το οποίο ωστόσο δεν εγκρίθηκε από κάποιο αρμόδιο όργανο [\[27\]](#).

Την περίοδο 1974-1980 ανατέθηκε από το Υπουργείο Συντονισμού η εκπόνηση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου της χώρας, το οποίο σημειωτέον ότι δεν αποτέλεσε επίσημο πλαίσιο άσκησης χωροταξικής πολιτικής. Το ίδιο βέβαια ίσχυε και για άλλες μελέτες που εκπονήθηκαν την περίοδο αυτή από φορείς τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα, όπως είναι για παράδειγμα οι προτάσεις χωροταξικής πολιτικής, οι οποίες εκπονήθηκαν από το ΚΕΠΕ, αλλά και άλλες χωροταξικές μελέτες για διάφορες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες εκπονήθηκαν από ιδιωτικά μελετητικά γραφεία.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι οι βασικές προσπάθειες συγκρότησης ενός αυτόνομου θεσμικού πλαισίου για τη χωροταξία οδήγησαν στην έκδοση δύο βασικών νόμων:

- Το ν. 360/76 περί «χωροταξίας και περιβάλλοντος», και
- Το ν. 446/76 περί «Συστάσεως της Δημόσιας Επιχείρησης Πολεοδομήσεων, Οικισμού και Στέγασης»

Επισημαίνεται ότι ο ν. 360/76 αποτέλεσε το πλαίσιο αναφοράς της χωροταξίας. Με αυτόν δόθηκε για πρώτη φορά ο ορισμός του χωροταξικού σχεδίου και

προγράμματος, της χρήσης του χώρου, καθώς και των επιπέδων χωροταξικού σχεδιασμού. Πιο αναλυτικά βάσει του ν. 360/76:

- *Χωροταξικό Σχέδιο* είναι ένα σύνολο κειμένων και σχεδίων, διαμέσου των οποίων εκφράζονται οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις της χωροταξικής πολιτικής, η οποία πρέπει να υιοθετηθεί. Σημειώνεται ότι στα πλαίσια ενός χωροταξικού σχεδίου ορίζονται τα κάτωθι:

- Η κατανομή και η διάρθρωση του πληθυσμού σε συνάρτηση με το πλέγμα των δραστηριοτήτων ανά τομέα παραγωγής.
- Η κατανομή και διάρθρωση των χρήσεων γης ανά τομέα παραγωγής.
- Τα δίκτυα μεταφορών, κοινωνικής, οικονομικής και διοικητικής υποδομής.
- Τα σημαντικότερα προς διαφύλαξη και προστασία διαθέσιμα.
- Το γενικό πλαίσιο, οι όροι και οι περιορισμοί για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος.

- *Χωροταξικό πρόγραμμα ή σχέδιο εφαρμογής* είναι ένα σύνολο κειμένων και σχεδίων, μέσω των οποίων καθορίζονται οι απαιτούμενες για την εφαρμογή του αντίστοιχου χωροταξικού σχεδίου παρεμβάσεις, σε συνδυασμό με τις φάσεις υλοποίησής τους και τους αντίστοιχους πόρους, καθώς επίσης και των συνεπακόλουθων θεσμικών, οικονομικών και διοικητικών μέτρων.

- Γίνεται διάκριση μεταξύ τριών διαφορετικών χωρικών επιπέδων, ανάλογα με τη χωρική αναφορά και τους ιδιαίτερους στόχους του χωροταξικού σχεδίου. Έτσι λοιπόν διακρίνεται το *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο ή Πρόγραμμα*, το οποίο αναφέρεται στο σύνολο της χώρας μας, το *Περιφερειακό Χωροταξικό Σχέδιο*, που αναφέρεται σε συγκεκριμένο τμήμα της, και τέλος, το *Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο*, που αναφέρεται σε συγκεκριμένο τομέα παραγωγής, λειτουργίας, δραστηριότητας ή και δικτύων υποδομής.

Σημειώνεται ότι με τον συγκεκριμένο νόμο επιδιώχθηκε:

- Η εξασφάλιση και ο έλεγχος της εξέλιξης της χωροταξικής δομής της Ελλάδας, βάσει των φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών, ιστορικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών της.
- Η διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος και η εναρμόνιση των προγραμμάτων ανάπτυξης με αυτήν.
- Η συγκρότηση ενός πλαισίου χωροταξικής οργάνωσης της χώρας μας, αντίστοιχου με το πλαίσιο του υπερεθνικού (ευρωπαϊκού) και του διεθνούς χώρου.

Θα πρέπει επίσης να ειπωθεί ότι στο πλαίσιο του ν. 360/76 εκδόθηκαν σχεδόν 15 αποφάσεις, μέσω των οποίων χαράχθηκαν κατευθυντήριες γραμμές χωροταξικής πολιτικής για την οικιστική αποκέντρωση, καθώς και κατευθύνσεις για τη χωροταξική κατανομή δραστηριοτήτων και προστασίας του περιβάλλοντος σε επιμέρους περιοχές [28]. Επίσης, ορίστηκαν τα όργανα και οι διαδικασίες έγκρισης των χωροταξικών σχεδίων. Έτσι λοιπόν, η γενική χωροταξική πολιτική της Ελλάδας ασκήθηκε στο πλαίσιο του ν. 360/76 από το τότε Υπουργείο Συντονισμού, το οποίο ήταν αρμόδιο για τη σύνταξη, τη συμπλήρωση, την τροποποίηση, την αναθεώρηση, καθώς και τη μέριμνα για την έγκριση όλων των χωροταξικών σχεδίων και προγραμμάτων. Πέραν αυτών, ιδιαίτερα ριζοσπαστικό για την εποχή ήταν το γεγονός ότι ο εν λόγω νόμος προέβλεπε τη δημιουργία του «*Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος*», το οποίο ήταν ουσιαστικά μια διευρυμένη επιτροπή από οικονομικούς υπουργούς με αποφασιστικές αρμοδιότητες, σχετικές με την έγκριση των χωροταξικών μελετών. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι το εν λόγω Συμβούλιο προβλεπόταν να αποφασίζει, με βάση τις προτάσεις που εισηγούταν η Γραμματεία Χωροταξίας και Περιβάλλοντος.

Ο ν. 446/76, με τον οποίο ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στεγασεως (ΔΕΠΟΣ), αντικατέστησε, χωρίς ωστόσο να καταργήσει το ν.δ. 1003/71 «Περί Ενεργού Πολεοδομίας». Σημειώνεται ότι με τον νόμο αυτό επιδιώχθηκε η εισαγωγή ενός νέου τρόπου παραγωγής κατοικίας, ο οποίος εξέφραζε την κυβερνητική πολιτική. Έτσι λοιπόν, σκοπός της δεν ήταν μόνο η προσφορά στέγης στις περιοχές, όπου δεν υπάρχει ζήτηση, αλλά κυρίως η μελέτη και η θέσπιση κινήτρων για την προσέλκυση εργατικού δυναμικού στις περιοχές που επιλέγουν οι αναπτυξιακοί νόμοι, επιτυγχάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την κινητικότητα του

πληθυσμού σύμφωνα με τις ανάγκες της παραγωγής[29].

Παρά το ουσιαστικό θεσμικό έργο των ετών 1974-1976, η περίοδος που ακολούθησε έως το 1979 χαρακτηρίστηκε από αμηχανία, σημαντικές αδυναμίες, έντονο προβληματισμό και συζήτηση επί των προβλημάτων και του προσανατολισμού της ρυθμιστικής παρέμβασης του Κράτους στον ελληνικό χώρο[30]. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να μην προωθηθεί προς νομοθετική έγκριση καμία από τις χωροταξικές μελέτες που είχαν εκπονηθεί έως τότε, και πολύ περισσότερο στο στάδιο της εφαρμογής. Οι μελέτες αυτές να δεσμεύουν τη διοίκηση, αλλά αντιθέτως να έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα[31].

Το τελευταίο νομοθέτημα της περιόδου αυτής υπήρξε ο ν. 947/79 «Περί Οικιστικών Περιοχών». Ο νόμος φιλοδοξούσε να αντικαταστήσει το ξεπερασμένο πλέον ν.δ. της 17-7-1923 και εκδόθηκε σε εφαρμογή των παραγράφων 2 έως και 5 του άρθρου 24 του Συντάγματος. Ως σκοπό είχε να καθορίσει την έννοια της οικιστικής περιοχής, καθώς και τους τρόπους ανάπτυξης και αναμόρφωσής της.

Για την αναγνώριση μιας περιοχής ως οικιστικής προέβλεψε δύο φάσεις πολεοδομικού σχεδιασμού, σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη την περίοδο αυτή σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως στη Γαλλία, στη Γερμανία και στη Μ. Βρετανία. Συγκεκριμένα, η πρώτη φάση του πολεοδομικού σχεδιασμού κατά τον ν. 947/79 αφορούσε τη μελέτη του συνόλου της οικιστικής περιοχής για ένα μακροπρόθεσμο διάστημα της τάξης των 30 ετών και είχε ως αποτέλεσμα τη σύνταξη μιας γενικής μελέτης οικιστικής περιοχής. Η μελέτη αυτή περιείχε τις γενικές και ενδεχομένως και τις ειδικές χρήσεις γης, οι οποίες παρατηρούνταν στην ευρύτερη οικιστική περιοχή, την επιλογή των τρόπων ανάπτυξης και ανάπλασής της, το ρυθμό ανάπτυξής της με την πάροδο του χρόνου και, τέλος, τις χωροταξικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την οικιστική ανάπτυξη. Επισημαίνεται ότι λόγω του εκτεταμένου περιεχομένου της, η γενική μελέτη έμοιαζε περισσότερο με ένα ρυθμιστικό σχέδιο, αντίστοιχο περιεχομένου με το αγγλικό «Structure Plan» ή το γαλλικό «Schéma Directeur». Η δεύτερη φάση του πολεοδομικού σχεδιασμού, σύμφωνα με το ν. 947/79 περιλάμβανε τη σύνταξη ειδικών πολεοδομικών μελετών για τις επιμέρους ζώνες ανάπτυξης που προέβλεπε η γενική μελέτη, με ισχύ αντίστοιχη εκείνης των σχεδίων πόλεων του ν.δ. του 1923. Ιδιαίτερα πρέπει να τονισθεί το γεγονός ότι με τον ίδιο νόμο προσδιορίστηκαν για πρώτη φορά οι γενικές χρήσεις γης (άρθρο 3, παρ. 2), που

μπορούσαν να θεσμοθετούνται στις οικιστικές περιοχές, ενώ συγχρόνως δόθηκε εξουσιοδότηση στην Κυβέρνηση για τον καθορισμό ειδικών χρήσεων γης[32], αποτελώντας έτσι μια απαραίτητη πηγή για την καταγραφή των καλύψεων γης στις διάφορες περιοχές του ελληνικού χώρου.

γ. Η δεκαετία του '80

Η φιλοσοφία της χωροταξικής πολιτικής άλλαξε ριζικά μετά το 1981[33]. Την περίοδο 1981-1989 οι προγραμματικοί στόχοι των κυβερνήσεων, σε σχέση με τον χωροταξικό σχεδιασμό και προγραμματισμό στις διάφορες χωρικές κλίμακες, αναφέρονται:

- Σε εθνικό επίπεδο, όπου διασφαλίζεται ο διατομεακός συντονισμός μέτρων και προγραμμάτων των διαφόρων φορέων και διαμορφώνεται το θεσμικό πλαίσιο για το χωροταξικό σχεδιασμό και τις χρήσεις γης, το περιβάλλον και την πολεοδομία.
- Σε επίπεδο νομού, όπου διαμορφώνεται το νομαρχιακό πρόγραμμα, καθώς και το πρόγραμμα χωροταξικής δομής του νομού και δημιουργούνται έτσι νέοι φορείς διοίκησης και εφαρμογής[34].

Με το ν. 1032/80 ιδρύθηκε το «Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ)», με τη μεταφορά και ενσωμάτωση δραστηριοτήτων των τότε Υπουργείων Εθνικής Οικονομίας, Υγείας και Πρόνοιας, και Ανάπτυξης, προκειμένου να συγκεντρωθούν όλες οι σχετικές αρμοδιότητες με τη χωροταξία και το περιβάλλον σε ένα μόνο φορέα[35]. Σημειώνεται ότι στο ΥΧΟΠ μεταβιβάστηκε και η αρμοδιότητα για την εκπόνηση των χωροταξικών σχεδίων σε περιφερειακό επίπεδο. Εντούτοις, η αρμοδιότητα για την εκπόνηση ενός Εθνικού Χωροταξικού ΣΧεδίου παρέμεινε στο πρώην Υπουργείο Συντονισμού και νυν Εθνικής Οικονομίας. Επιπλέον, δημιουργήθηκε στο ΥΧΟΠ η Διεύθυνση Χωροταξίας με τη μεταφορά των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων Χωροταξίας του Υπουργείου Ανάπτυξης. Στη Διεύθυνση αυτή ενσωματώθηκε η Γραμματεία του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (άρθρο 8 του ν.

360/76).

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής υπήρξε η διασπορά των διοικητικών αρμοδιοτήτων, σχετικών με το χωροταξικό σχεδιασμό σε πολλές υπηρεσίες διαφορετικών Υπουργείων, καθώς επίσης και η αντίληψη σχετικά με τον σχεδιασμό της εποχής ως μίας «τομεακής» και «μονόπλευρης» δράσης, η οποία υποβάθμιζε το χωρικό σχεδιασμό σε μια λιτή «προβολή» στο πλαίσιο των τομεακών προγραμμάτων, και όχι σε ένα ουσιαστικότατο εργαλείο για την κατάλληλη ανάπτυξη των περιφερειών της χώρας μας.

Το 1985 ενσωματώθηκε στο Υ.Χ.Ο.Π. το τότε Υπουργείο Δημοσίων Έργων, οπότε και συστήθηκε με την έκδοση του ν. 1558/85 το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.). Το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. αποτελεί πλέον τον κυρίαρχο φορέα, που είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη και εφαρμογή της χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα σε εθνικό επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο σημερινός οργανισμός λειτουργίας του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. θεσμοθετήθηκε με π.δ. (ΦΕΚ Α19/01-02-1988) το 1988, και στοχεύει στην εξασφάλιση ενός επιτελικού ρόλου για τα αντικειμενικά πολυσύνθετα ζητήματα Χωροταξίας και Πολεοδομίας, Περιβάλλοντος, Οικιστικής Ανάπτυξης και Κατοικίας.

Κατά τη δεκαετία του '80 η σημαντικότερη εξέλιξη της ίδρυσης του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. συνοδεύτηκε από μια ακόμη σημαντική εξέλιξη, η οποία αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια χάραξης της Εθνικής Χωροταξικής Πολιτικής, με σκοπό την οργάνωση του εθνικού δικτύου οικισμών ως προέκταση της ιδέας των πόλων ανάπτυξης την προηγούμενη δεκαετία. Συγκεκριμένα, η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην ενίσχυση των περιφερειακών κέντρων, των λεγόμενων «Κέντρων Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης (ΚΕΠΑ)». Οι πόλεις αυτές ανέλαβαν να διαδραματίσουν το ρόλο των πόλων ανάπτυξης, οι οποίοι θα λειτουργούσαν ανταγωνιστικά ως προς τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη), ενώ θα λειτουργούσαν παράλληλα ως πόλοι ανάπτυξης της ενδοχώρας τους. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν η Καβάλα, το δίπολο Κοζάνης-Πτολεμαΐδας, τα Γιάννενα, το δίπολο Λάρισας-Βόλου, το δίπολο Πάτρας-Αιγίου και το Ηράκλειο. Παράλληλα με τα ΚΕΠΑ, προβλεπόταν η ενίσχυση μιας πλειάδας μικρότερων πόλων του υπαίθρου χώρου, οι οποίες θα λειτουργούσαν ως κέντρα των ευρύτερων περιοχών τους με τη μορφή είτε Αστικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΣΤΟΚ), είτε Αγροτικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΓΡΟΚ)[\[36\]](#).

Ο ν. 947/79, με τον οποίο θεσμοθετήθηκε το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας και καθιερώθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο ένα συγκροτημένο σύστημα πολεοδομικών σχεδίων, αντικαταστάθηκε από το ν. 1337/83 περί «Επέκτασης των Πολεοδομικών Σχεδίων, Οικιστικής Ανάπτυξης και άλλων διατάξεων». Αυτός δρομολόγησε την «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ)» ολόκληρης της Επικράτειας, η οποία έλαβε χώρα την περίοδο 1983-1986. Διασαφηνίζεται ότι στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής εκπονήθηκαν Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (Γ.Π.Σ.) για όλες τις ελληνικές πόλεις. Η έλλειψη ωστόσο των περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία αποτελούσαν απαραίτητη προϋπόθεση, βάσει του ν. 360/76, αντιμετωπίστηκε από την ΕΠΑ με τη βοήθεια συνοπτικών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία εκπονήθηκαν από το ΥΧΟΠ και είναι γνωστά ως «προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης». Τα συγκεκριμένα χωροταξικά σχέδια αποτελούν το απόσταγμα της προσπάθειας για την εφαρμογή του χωροταξικού αναπτυξιακού προγραμματισμού σε νομαρχιακό επίπεδο, η οποία ξεκίνησε το 1982 και ολοκληρώθηκε το 1984.

Στις προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων:

- § Οι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι ανά νομό.
- § Η επιθυμητή δομή του παραγωγικού συστήματος στο χώρο.
- § Η δομή των δικτύων στο χώρο.
- § Η οικιστική δομή, και
- § οι ζώνες ειδικής προστασίας.

Συνέχεια της προσπάθειας αυτής μπορεί να θεωρηθεί η σύνταξη των σχεδίων «Γενικής Θεώρησης» σε επίπεδο Περιφέρειας, η οποία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια των αναπτυξιακών συνεδρίων των περιφερειών της χώρας μας το 1988. Τα εν λόγω σχέδια αποσκοπούσαν στην υποστήριξη της δομής της περιφέρειας, στον εντοπισμό των προβλημάτων και των δυνατοτήτων ανάπτυξης, καθώς και στον καθορισμό των προτεραιοτήτων παρέμβασης. Οι προσπάθειες αυτές δεν απέδωσαν ωστόσο λόγω της έλλειψης του σχετικού θεσμικού πλαισίου και της επικαιροποίησής τους [\[37\]](#).

Το 1985 θεσμοθετήθηκαν τα Ρυθμιστικά Σχέδια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με τους ν. 1515/85 και ν. 1561/85, αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, άλλαξε η φιλοσοφία των παρεμβάσεων στη δομή του οικιστικού δικτύου του ελληνικού χώρου, η οποία από τη λογική των πόλων ανάπτυξης και την προέκταση αυτής με τα Κέντρα Εντατικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης, καθώς και τα Αστικά και Αγροτικά Οικιστικά Κέντρα, πέρασε σε μια άλλη λογική. Έμφαση στις σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις δόθηκε τώρα στον περιορισμό των ανισοτήτων, μεταξύ των ανεπτυγμένων κεντρικών και των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειακών περιοχών της χώρας μας. Η νέα αυτή προσέγγιση εντάσσεται στο θεωρητικό ρεύμα «κέντρου-περιφέρειας» της περιόδου, η οποία αντανακλά την αναπτυξιακή διαφοροποίηση και τις ανισότητες που παρατηρούνται μεταξύ των διαφορετικών περιοχών. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο στόχος των παρεμβάσεων στα πλαίσια της διαμόρφωσης της δομής του οικιστικού δικτύου επικεντρώθηκε την περίοδο αυτή στην εξασφάλιση υπηρεσιών στον επαρχιακό και αγροτικό χώρο, αντίστοιχης ποιότητας με εκείνες των αστικών κέντρων και περιοχών[38].

Η μελέτη της οικιστικής διάρθρωσης της χώρας από πληθυσμιακή άποψη και από άποψη εξυπηρετήσεων ανέδειξε την έλλειψη οικιστικών κέντρων μεγέθους μεταξύ 2000 και 15000 κατοίκων και των αντίστοιχων λειτουργιών που μπορούν αυτές να προσφέρουν, για να εξυπηρετήσουν την ενδοχώρα τους ως τοπικά κέντρα υπηρεσιών. Έτσι λοιπόν, προτεραιότητα αποτέλεσε η ενίσχυση των μεσαίων και των μικρών οικισμών, οι οποίοι θα έπαιζαν αυτό το ρόλο.[39] Τη δεκαετία του '80 καθίσταται πλέον σαφές ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αναπτυξιακής διαδικασίας. Εντούτοις, η χωροταξία ως κρατική δραστηριότητα ατόνησε και αυτή την περίοδο[40]. Παράλληλα, προωθήθηκαν άλλες τομεακές πολιτικές με άμεσες επιπτώσεις στη διάρθρωση του ελληνικού χώρου. Έτσι λοιπόν θεσπίζονται αναπτυξιακοί νόμοι, οι οποίοι προώθησαν πολιτικές περιφερειακών κινήτρων με στόχο την ανάπτυξη διαφόρων περιφερειών. Τυπικό παράδειγμα είναι ο ν. 1892/90, ο οποίος διέκρινε την ελληνική επικράτεια σε διάφορες ζώνες κινήτρων για την προσέλκυση επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα.

Ιδιαίτερη σημασία έχει ο ν. 1622/86 για «την αποκέντρωση, την περιφερειακή ανάπτυξη και τον δημοκρατικό προγραμματισμό», ο οποίος προσδιόρισε το σύστημα του αναπτυξιακού προγραμματισμού της χώρας μας και προέβλεπε την εκπόνηση και θεσμοθέτηση μεσοπρόθεσμων αναπτυξιακών προγραμμάτων σε όλες σχεδόν τις

γεωγραφικοδιοικητικές βαθμίδες (εθνική, περιφερειακή, νομαρχιακή και τοπική), καθώς και προγράμματα χωρίς γεωγραφικό προσδιορισμό (ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα). Ο νόμος προέβλεπε συγκεκριμένες διαδικασίες κατάρτισης και έγκρισης των προγραμμάτων αυτών, αλλά το περιεχόμενό τους δεν εξειδικεύεται με σαφήνεια, ενώ η διαδικασία εφαρμογής είναι απροσδιόριστη. Πέραν αυτών, είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι η εφαρμογή του παρέμεινε κατά βάση μηδενική. Συγκεκριμένα, εθνικά προγράμματα ανάπτυξης είχαν ήδη εκπονηθεί από το 1947, αλλά χωρίς κάποια αναφορά σε ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους ήταν η εξαιρετικά περιορισμένη αποτελεσματικότητα για μια σειρά από λόγους που συνδέονται με την έλλειψη μηχανισμών εφαρμογής, τη συστηματική αποτυχία των μικροοικονομικών τους υποθέσεων και την έλλειψη στρατηγικής αντίληψης του χώρου[41].

Η κρατική πρωτοβουλία συνέχισε να ατονεί ως τις αρχές της δεκαετίας του '90. Η κυρίαρχη αιτία της αποσπασματικότητας και της έλλειψης συντονισμού στο πλαίσιο της χάραξης χωροταξικής πολιτικής στη χώρα μας υπήρξε ο ανταγωνισμός των εμπλεκόμενων κρατικών φορέων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο βασικός στόχος της κυβερνητικής πολιτικής για τη δεκαετία του '90 ήταν να αποτελέσει την περίοδο μιας επιχείρησης χωροταξικής ανασυγκρότησης της Ελλάδας[42].

Εξαίρεση στην υποβάθμιση του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα την περίοδο 1984-1994 αποτέλεσε η σύνταξη των Ειδικών Χωροταξικών Μελετών (EXM), η οποία ξεκίνησε το 1987. Σημειώνεται ότι οι μελέτες αυτές έχουν ως αντικείμενο τον ορθολογικό σχεδιασμό μιας ευαίσθητης περιοχής, όπως είναι για παράδειγμα οι ακτές, με στόχο τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξή της. Στο αντικείμενο των μελετών αυτών συμπεριλαμβάνεται ο καθορισμός και η οριοθέτηση των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ)[43], καθώς και των άλλων ζωνών του νόμου για το περιβάλλον 1650/86, αποτελώντας έτσι εργαλεία εφαρμογής για τη ρύθμιση των όρων δόμησης και των χρήσεων γης στον εκτός σχεδίου χώρο. Πέραν αυτών, με τις EXM γίνονται επιπρόσθετες χωρικές και προγραμματικές ρυθμίσεις, όπως είναι η χωροθέτηση οχλουσών εγκαταστάσεων και έργων τεχνικής υποδομής, ο καθορισμός των ζωνών παραγωγικών δραστηριοτήτων, η σύνταξη ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος και ο προσδιορισμός των φορέων χρηματοδότησης και διαχείρισης των έργων του προγράμματος[44].

Επισημαίνεται ότι οι EXM, ανάλογα με τα ιδιαίτερα προβλήματα της κάθε περιοχής στόχευαν:

§ Στην αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος των περιοχών, οι οποίες παρουσιάζουν προβλήματα υποβάθμισης και υπέρμετρη ανάπτυξη του τουρισμού.

§ Στη δημιουργία κατάλληλων υποδοχέων για την αντιμετώπιση των πιέσεων, κυρίως από την τουριστική ανάπτυξη, με παράλληλη προστασία του ευρύτερου φυσικού χώρου, όπως είναι για παράδειγμα τα νησιά του Βόρειου και Νότιου Αιγαίου.

§ Στην υποστήριξη της τουριστικής ανάπτυξης περιοχών, οι οποίες, παρόλο που διαθέτουν αξιόλογους τουριστικούς πόρους, παρουσιάζουν μικρή ανάπτυξη, όπως είναι για παράδειγμα η παράκτια ζώνη των Νομών Θεσπρωτίας και Πρεβέζης.

§ Στην προστασία και ανάδειξη σημαντικών, σε παγκόσμια κλίμακα βιοτόπων, όπως είναι για παράδειγμα ο ποταμός Νέστος και η λίμνη Βιστωνίδα.

§ Στην ανάδειξη και ανάπτυξη αξιόλογων οικιστικών συνόλων, όπως είναι για παράδειγμα η Μάνη[45].

Η πρώτη σειρά EXM εκπονήθηκε στα πλαίσια των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) και περιλάμβανε 21 μελέτες, που ανατέθηκαν μεταξύ του 1987 και του 1990. Οι μελέτες αυτές εκπονήθηκαν, αλλά δεν θεσμοθετήθηκαν όλες, λόγω της αργόσυρτης διαδικασίας έκδοσης των αντίστοιχων προεδρικών διαταγμάτων. Η δεύτερη σειρά EXM, η οποία χρηματοδοτήθηκε από το Κοινοτικό Πρόγραμμα «Environreg», περιλαμβάνει 13 μελέτες, οι οποίες εκπονούνται από το 1992, με απώτερο σκοπό τον καθορισμό χρήσεων για την ανάπτυξη και προστασία του ευρύτερου παράκτιου χώρου, ήτοι μιας ζώνης πλάτους 10 χιλιομέτρων από τη θάλασσα, όπως προσδιορίστηκε από τον κανονισμό του προγράμματος. Για την ανάθεση και εκπόνηση των μελετών αυτής της σειράς το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. προχώρησε σε εξειδίκευση των προδιαγραφών τους, καθώς και σε συμβατική υποχρέωση των μελετητών για τη χρησιμοποίηση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (GIS) κατά την παραγωγή του χαρτογραφικού υποβάθρου. Πέραν αυτών, αξίζει να αναφερθεί ότι την περίοδο αυτή, και μάλιστα στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος, ανατέθηκε επίσης η εκπόνηση ορισμένων EXM από διάφορες νομαρχίες και περιφέρειες εντελώς αποσπασματικά και

μάλιστα χωρίς κάποιο συντονισμό με την Κεντρική Διοίκηση[46].

Ως αδυναμίες του προγράμματος των EXM θα μπορούσαν να αναφερθούν οι παρακάτω:

- Η έλλειψη σαφών χωροταξικών επιλογών και η απουσία ειδικευμένης πολιτικής αντιμετώπισης των διαφόρων τομέων παραγωγής.
- Η έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών υλοποίησης των αναγκαίων μέτρων, και ιδίως σε ό,τι αφορά το συντονισμό του χωροταξικού σχεδιασμού με τον προσανατολισμό των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων.

Παράλληλα, για την κάλυψη των αναγκών του σχεδιασμού του παράκτιου χώρου, με βάση το σύγχρονο προβληματισμό που ενσωματώνει τη διάσταση του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη, το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ανέθεσε στο πλαίσιο του Κοινοτικού Προγράμματος «Envireg» το 1994 σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) της χώρας μας την εκπόνηση 5 ερευνητικών προγραμμάτων, τα οποία ολοκληρώθηκαν πάντως εντός του έτους 2005. Τα εν λόγω προγράμματα αφορούσαν στα εξής:

- Τη διαχείριση των ακτών λόγω των επιπτώσεων του τουρισμού.
- Τη χωροταξική διαχείριση και την προστασία του περιβάλλοντος από τη συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων.
- Την κωδικοποίηση και τους μηχανισμούς ελέγχου των χρήσεων γης στον εξωαστικό χώρο.
- Τη θέσπιση κατευθύνσεων και πλαισίου προδιαγραφών για τις EXM στις παράκτιες περιοχές.
- Τη διαχείριση, προστασία και ανάδειξη των παράκτιων μητροπολιτικών περιοχών, όπως είναι για παράδειγμα η περίπτωση του Σαρωνικού.

Οι παραπάνω προσπάθειες σχεδιασμού συμπληρώθηκαν με τον έλεγχο της χωροθέτησης έργων και δραστηριοτήτων, ο οποίος εφαρμόστηκε μετά το 1984 για

τις τουριστικές μονάδες και επεκτάθηκε το 1990 με την ΚΥΑ 69269/5387/90 σε ένα σημαντικότατο αριθμό έργων και δραστηριοτήτων. Ο εν λόγω έλεγχος πιστοποιεί τη χωρική επιλεξιμότητα της θέσης εγκατάστασης του έργου ή της δραστηριότητας και αποτελεί το πρώτο στάδιο της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων[47].

Η όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων από τη μια πλευρά και των περιβαλλοντικών προβλημάτων από την άλλη, καθώς και η διαρκώς αυξανόμενη συνειδητοποίηση του ρόλου της τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης στη διαχείριση των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών ζητημάτων των διάφορων περιοχών οδήγησε σε καθοριστικές μεταβολές στις διοικητικές δομές, με έμφαση στην κατεύθυνση της αποκέντρωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, αποδόθηκε μεγάλη σημασία τη δεκαετία του '80 στο ζήτημα της διοικητικής αποκέντρωσης, ενώ συγχρόνως επιχειρήθηκε η αντιμετώπιση του προβλήματος της πολυδιάσπασης του ελληνικού χώρου σε πολλές μικρές διοικητικές ενότητες, με τη συγκρότηση νέων ισχυρών Δήμων, στο πλαίσιο του «Σχεδίου Καποδίστριας». Σημειώνεται ότι η τάση αυτή προεκτάθηκε και στην άσκηση του χωροταξικού σχεδιασμού, ενώ βασικός στόχος της αποκέντρωσης υπήρξε η άρση των ανισοτήτων μεταξύ των κεντρικών και περιφερειακών περιοχών[48].

Την περίοδο 1982-1989 λήφθηκαν μια σωρεία από μέτρα, τα οποία εξέφραζαν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο την πολιτική βούληση της περιόδου στο ζήτημα της αποκέντρωσης του σχεδιασμού και ιδίως του χωροταξικού σχεδιασμού. Ως τέτοια μπορεί να αναφερθούν τα ακόλουθα:

- Η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων τοπικού χαρακτήρα από την κεντρική διοίκηση στους νομάρχες και στις περιφερειακές-νομαρχιακές υπηρεσίες.
- Η μεταφορά συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση, και ιδίως στους τομείς των τεχνικών υποδομών και του κοινωνικού εξοπλισμού.
- Η δημιουργία περιφερειακών επιτροπών για την έγκριση της υπαγωγής στον νόμο περί κινήτρων.
- Η θεσμοθέτηση των νομαρχιακών συμβουλίων με συμμετοχή εκπροσώπων της

κεντρικής διοίκησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των επιχειρηματικών φορέων.

- Η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης στη σύνταξη των αναπτυξιακών προγραμμάτων του κάθε νομού, καθώς και στα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια του κάθε Δήμου.
- Η θεσμοθέτηση των Αναπτυξιακών Συνδέσμων Δήμων και Κοινοτήτων με αρμοδιότητες παρέμβασης στην τοπική ανάπτυξη[49].

Στα πλαίσια της διοικητικής αποκέντρωσης ο ελλαδικός χώρος διαιρέθηκε με το ν. 1622/86, σε 13 περιφέρειες και συγχρόνως εισήχθη ο θεσμός της περιφερειακής αυτοδιοίκησης. Ο νόμος αυτός παρείχε επίσης κίνητρα για την εθελοντική συνένωση δήμων, ενώ προέβλεπε διαδικασίες υποχρεωτικής συνένωσης ΟΤΑ σε ευρύτερες ενότητες. Πέραν αυτών, καθιερώθηκε ένα πλήθος αλλαγών στις βαθμίδες και στις αρμοδιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του σχεδιασμού, οι οποίες αφορούν:

- Την αρμοδιότητα των δημοτικών συμβουλίων και των αναπτυξιακών συνδέσμων να παρεμβαίνουν στις διαδικασίες προγραμματισμού με τις προτάσεις τους για έργα και μέτρα πολιτικής τοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα, καθώς επίσης να καταρτίζουν ετήσια και μεσοπρόθεσμα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα.
- Τη δημιουργία Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων με αρμοδιότητες δημοκρατικού προγραμματισμού, κοινωνικής πρόνοιας, υγείας, μεταφορών, περιβάλλοντος και πολιτισμού.
- Την ίδρυση και λειτουργία περιφερειακών συμβουλίων[50].

δ. Η δεκαετία του '90

Παρά το γεγονός ότι η δημιουργία νομαρχιακής αυτοδιοίκησης προβλεπόταν από το ν. 1622/86, εντούτοις η διάταξη αυτή δεν υλοποιήθηκε. Αντιθέτως,

εφαρμόστηκε εν τέλει με την ψήφιση των ν. 2218/94 και 2240/94, βάσει των οποίων δημιουργήθηκαν οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις. Έτσι από τις αρχές του 1995 αιρετοί νομάρχες αντικατέστησαν τους διορισμένους της κεντρικής διοίκησης. Θα πρέπει επίσης να ειπωθεί ότι με το ν. 2218/94 καθορίστηκε η δομή της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και καθιερώθηκαν τα Συμβούλια Περιοχής, καθώς και μια σωρεία αλλαγών στις υπόλοιπες βαθμίδες της αυτοδιοίκησης. Πέραν αυτών, με μια σειρά προεδρικών διαταγμάτων μεταφέρθηκαν αρμοδιότητες από την κεντρική διοίκηση στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και στα όργανα της περιφέρειας. Οι περιφερειακές και νομαρχιακές διοικήσεις απέκτησαν πλέον σημαντικότερες αρμοδιότητες σε θέματα περιβάλλοντος, ανάπτυξης και χωροταξίας, στο πλαίσιο βέβαια των βασικών αρχών πολιτικής, όπως χαράχθηκαν από την κεντρική διοίκηση.

Ουσιαστικότερη διοικητική τομή αποτέλεσε η εφαρμογή του Προγράμματος «Ι. Καποδίστριας» το 1997 με τη θέσπιση του ν. 2539/97 «Περί Συγκρότησης της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», το οποίο είχε ως απώτερο σκοπό την ενοποίηση των Δήμων και Κοινοτήτων. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να τονιστεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτέλεσε μια ριζοσπαστικότερη παρέμβαση για την επίλυση του προβλήματος της πολυδιάσπασης των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ, εισάγοντας τη διαδικασία της «σχεδιασμένης συνένωσής» τους και τη δημιουργία νέων ισχυρών Δήμων. Στο πλαίσιο του νόμου, οι νομοί της χώρας διαιρέθηκαν σε γεωγραφικές ενότητες, εντός των οποίων οι ΟΤΑ κλήθηκαν να συνενωθούν. Σημειώνεται ότι η εξέλιξη αυτή ήταν θεμελιώδους σημασίας για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, ενώ αποτέλεσε ουσιαστικά τη συνέχεια ενός κύκλου μεταρρυθμιστικών προσπαθειών του διοικητικού πλαισίου, οι οποίες ξεκίνησαν το 1984. Ο στόχος των εν λόγω προσπαθειών είναι διπλός και αφορούσε:

- Την αύξηση της αποτελεσματικότητας της τοπικής αυτοδιοίκησης ως προς τις ήδη παρεχόμενες υπηρεσίες της, τον εκσυγχρονισμό της και την παροχή νέων αναβαθμισμένων υπηρεσιών.
- Την ενδυνάμωση του ρόλου της στο σχεδιασμό και στην υποστήριξη τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών[51].

Οι προσπάθειες αποκέντρωσης του σχεδιασμού που προωθήθηκαν στη δεκαετία του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90 αποτέλεσαν σημαντικούς σταθμούς.

Παρ' όλα αυτά, το γενικό πλαίσιο των διαδικασιών χωροταξικού σχεδιασμού που διαμορφώθηκε με την πάροδο του χρόνου παρουσίασε σημαντικά μειονεκτήματα, τα οποία σχετίζονται με τα παρακάτω:

- Την αδυναμία των διαφόρων φορέων άσκησης πολιτικής να κατευθύνουν αποτελεσματικά τη δράση του ιδιωτικού τομέα προς την επιθυμητή κατεύθυνση για την υλοποίηση των στόχων της χωροταξικής πολιτικής.
- Το ελλιπέστατο πλαίσιο αρμοδιοτήτων των τοπικών φορέων και κυρίως την έλλειψη πόρων για την εδραίωση του ουσιαστικού ρόλου τους στο σχεδιασμό.
- Την αποσπασματικότητα των αρμοδιοτήτων που μεταφέρθηκαν στους τοπικούς φορείς, η οποία παρεμπόδισε σε σημαντικό βαθμό τη συγκρότηση και εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού προγράμματος δράσης.
- Την ανεπάρκεια των θεσμικών και χρηματοδοτικών μέσων εφαρμογής των αναπτυξιακών επιλογών των τοπικών φορέων[52].

Πρέπει να σημειωθεί ότι το ειδικό θεσμικό πλαίσιο για τη χωροταξία συμπληρώθηκε με το ν. 2508/97 για τη «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των Πόλεων και Οικισμών της Χώρας». Με το νόμο αυτό καθιερώνεται ένας επιπρόσθετος τύπος σχεδίων, τα λεγόμενα Σχέδια Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ). Εκτός αυτού, με τον ν. 2545/97 περί «Βιομηχανικών και Επιχειρηματικών Περιοχών (ΒΕΠΕ)» επιχειρείται η παρέμβαση στην οργάνωση και χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, στην οργάνωση των οποίων συμμετείχαν για πρώτη φορά ταυτόχρονα ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας. Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο των ΒΕΠΕ εντάσσονται ως υποκατηγορίες:

- Οι Βιομηχανικές Περιοχές (ΒΙΠΕ).
- Τα Βιομηχανικά Πάρκα (ΒΙΠΑ).
- Τα Βιοτεχνικά Πάρκα (ΒΙΟΠΑ).
- Οι Τεχνοπόλεις.

Τέλος, με τον ν. 2545/97 καθιερώθηκε ο θεσμός των Περιοχών Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) ως συμπλέγματα τουριστικών υποδομών, ο οποίος είχε εισαχθεί για πρώτη φορά το 1990.

Όπως προαναφέρθηκε, ο βασικός στόχος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. τα τελευταία χρόνια ήταν η Επιχείρηση Χωροταξικής Ανασυγκρότησης του Ελληνικού Χώρου. Το 1997 δημοσιοποιήθηκε το σχέδιο νόμου για «τη χωροταξική πολιτική και τη χωρική ανάπτυξη», το οποίο προβλεπόταν να αντικαταστήσει τον ν. 360/76. Στη συνέχεια, το 1999 ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων ο νέος νόμος για τη Χωροταξία 2742/99 για «Το Χωροταξικό Σχεδιασμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη». Σημειώνεται ότι ο νόμος αυτός αποτελεί μια καθοριστική τομή στα ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού, δεδομένου ότι αποσαφηνίζει τις αρμοδιότητες άσκησης του χωροταξικού σχεδιασμού ανά επίπεδο, καθώς επίσης και τις σχέσεις επιτελικότητας, ανάμεσα στις διαφορετικές βαθμίδες άσκησης του χωροταξικού σχεδιασμού[53]. Στο πλαίσιο αυτό οι αρμοδιότητες άσκησης του Χωροταξικού Σχεδιασμού ανά επίπεδο κατανέμονται ως εξής:

- Σε εθνικό επίπεδο, με επιτελικό ρόλο και ρόλο άμεσης παρέμβασης σε ζητήματα εθνικού ενδιαφέροντος έχουν αρμοδιότητα:

- Η Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής Χωροταξικού Σχεδιασμού.
- Το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού.
- Η Διεύθυνση Χωροταξίας του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και οι αντίστοιχες υπηρεσίες άλλων Υπουργείων.

- Σε περιφερειακό επίπεδο, με επιτελικό ρόλο σε επίπεδο περιφέρειας, οι φορείς χωροταξικού σχεδιασμού των περιφερειακών αρχών.

- Σε νομαρχιακό επίπεδο, οι φορείς χωροταξικού σχεδιασμού των νομαρχιακών αρχών.

Ο νέος νόμος για το χωροταξικό σχεδιασμό αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για τον στρατηγικό σχεδιασμό ανάπτυξης του ελληνικού χώρου, καθώς και τη βάση για

την εναρμόνιση της χώρας μας με το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης, γνωστό και ως ΣΑΚΧ. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι ο ν. 2742/99 παρέχει τη δυνατότητα μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης των προβλημάτων του χωρικού σχεδιασμού. Η εν λόγω προσέγγιση οδηγεί μάλιστα σε ένα κατευθυντήριο αναπτυξιακό πλαίσιο της χώρας μας σε εθνικό, περιφερειακό και τομεακό επίπεδο, το οποίο μεταξύ άλλων ενσωματώνει τις πλανητικές και υπερεθνικές εξελίξεις στον κοινωνικό, οικονομικό και τεχνολογικό τομέα, τις επιπτώσεις τους στη χωρική ανάπτυξη, τους στόχους του ΣΑΚΧ, την οικονομική συγκυρία σε διεθνές επίπεδο, τα οικονομικά δεδομένα της χώρας μας μέσω της σύνδεσης του στρατηγικού σχεδιασμού με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό, καθώς και τα σύγχρονα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Οι κατευθύνσεις αυτές εξειδικεύονται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, με αποτέλεσμα έτσι να διασφαλίζεται η εσωτερική συνοχή και η συμπληρωματικότητα των χωροταξικών, περιβαλλοντικών και πολεοδομικών παρεμβάσεων, η μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και η συνέργια των έργων και δραστηριοτήτων αναπτυξιακού χαρακτήρα, καθώς και η βέλτιστη αξιοποίηση των διατιθέμενων πόρων[54].

ε. Η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα

Η περίοδος αυτή διακρίνεται περισσότερο για τη μερική υλοποίηση των μέσων άσκησης της χωροταξικής πολιτικής, παρά για την έκδοση νέων νομοθετημάτων που σχετίζονται άμεσα με το χωροταξικό σχεδιασμό. Τον Ιανουάριο του 2000 εκπονήθηκε η πρώτη διατύπωση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου της χώρας μας, με χρονικό ορίζοντα 15 ετών, το οποίο είχε ως βασικό του στόχο την αειφόρο χωρική ανάπτυξη της Ελλάδας, διασφαλίζοντας:

- Την ισόρροπη και πολυκεντρική ανάπτυξη και τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ πόλης-υπαίθρου.
- Την ισότητα πρόσβασης στα βασικά δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών.

- Τη συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Βασική επιδίωξη της έκθεσης αυτής ήταν η συνεκτίμηση των χωρικών επιπτώσεων και ο συντονισμός των διαφόρων τομεακών πολιτικών που ασκούνταν σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, ούτως ώστε να ενισχυθούν σημαντικά οι δυνατότητες οικονομικής και κοινωνικής προόδου και συνοχής με την ισορροπημένη ανάπτυξη όλων των περιοχών της χώρας μας. Μια τέτοια προσέγγιση θα ενίσχυε τη διαπραγματευτική ικανότητα των ελληνικών θέσεων και προτάσεων, τόσο στο πλαίσιο λειτουργίας των αναθεωρημένων Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων όσο και γενικότερα κατά τις διαπραγματεύσεις για τη διεύρυνση και τη θεσμική μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης[55].

Μια επικαιροποίηση της αρχικής έκθεσης του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου έγινε τον Νοέμβριο του 2002, η οποία σημειωτέον ότι ήταν περισσότερο εμπεριστατωμένη. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η δεύτερη έκθεση για το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο συντάχθηκε με την έκδοση της ΥΑ 1977/8.7.2002[56], ενώ για την υλοποίησή της συμμετείχαν εννέα επαγγελματίες υψηλού επιστημονικού κύρους, οι οποίοι εφάρμοσαν τη μεθοδολογία της δημόσιας διαβούλευσης και της διεπιστημονικής συνεργασίας, προκειμένου να τη συντάξουν. Σε κάθε περίπτωση, παρόλο που η εφαρμογή του εθνικού χωροταξικού σχεδίου θα είχε αναντίρρητα πολυεπίπεδες επιδράσεις στην ανάπτυξη του συνόλου του ελληνικού χώρου, ουδέποτε εγκρίθηκε. Έτσι η χώρα μας έχασε μια ουσιαστικότερη ευκαιρία για την επίλυση των χωρικών προβλημάτων της.

Το 2001 θεσμοθετήθηκε το Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο για τα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας μας, με την έκδοση της ΚΥΑ 1575/Β/28-11-2001, το οποίο είναι μέχρι σήμερα το μοναδικό θεσμοθετημένο ειδικό χωροταξικό σχέδιο στη χώρα μας. Όπως υπογραμμίζεται: «Το Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο για τα καταστήματα κράτησης θεσμοθετήθηκε έγκαιρα, διότι υπήρχε επείγουσα ανάγκη από το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τη δημιουργία νέων φυλακών, την οποία είχε «μπλοκάρει» το ΣτΕ»[57].

Όπως ορίζει το σχέδιο σχετικά με τη χωροθέτηση νέων καταστημάτων κράτησης σε επίπεδο περιφέρειας η επιλογή της θέσης των νέων καταστημάτων κράτησης γίνεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται:

- Η δημιουργία ενός καταστήματος κράτησης στην ευρύτερη περιοχή της έδρας κάθε εφετείου και των τυχόν, πλέον του ενός, απαιτούμενων σε μία από τις ευρύτερες περιοχές των βασικών αστικών κέντρων της περιφέρειας, σε προσπελάσιμη και κεντροβαρική, κατά το δυνατό, θέση.
- Η συμβατότητα με υφιστάμενες ή προγραμματισμένες χρήσεις γης, ανάλογα με το είδος του καταστήματος κράτησης.
- Το χαμηλότερο κατά περίπτωση περιβαλλοντικό, κατασκευαστικό και λειτουργικό κόστος για το κατάστημα κράτησης και την περιοχή υποδοχής του.

Το 2003 θεσμοθετήθηκαν τα 12 περιφερειακά χωροταξικά σχέδια της χώρας μας, πλην της Αττικής, διότι κρίθηκε ότι ένα μεγάλο τμήμα της μελέτης αυτής καλύπτεται ήδη από το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθηνών. Παρ' όλο που θα περίμενε κανείς ότι η υλοποίηση αυτών των μελετών θα αποτελούσε ένα σημαντικό βήμα για την ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας μας, και σε αυτή την περίπτωση η κατάσταση κρίθηκε απογοητευτική. Συγκεκριμένα, τα εν λόγω σχέδια, ενώ θα μπορούσαν να καθορίζουν το ρόλο των μεγάλων πόλεων, τις περιοχές προστασίας της φύσης και τις κατευθύνσεις για τις χωροθετήσεις μεγάλων έργων, ωστόσο, τα περισσότερα προσέφεραν απλώς την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στην περιοχή εφαρμογής τους, καθώς και «ευχολόγια» για το μέλλον. Στην πράξη δεν πραγματοποίησαν κάποια ουσιαστική σχεδιαστική παρέμβαση ή κάποια συγκεκριμένη πρόβλεψη[58].

Τον Αύγουστο του 2006 ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη *Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων* ορισμένων Σχεδίων και Προγραμμάτων, γνωστή και ως Οδηγία ΣΠΕ, με την έκδοση της ΚΥΑ ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/28.08.2006. Στόχοι της παραπάνω Οδηγίας είναι:

- Η διασφάλιση ότι ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις συνεκτιμώνται στο στάδιο εκπόνησης σχεδίων και προγραμμάτων και πριν από την έγκρισή τους.
- Η διαμόρφωση ασφαλούς πλαισίου ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με τη συμπερίληψη των περιβαλλοντικών πληροφοριών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

· Η πρόβλεψη μιας σειράς διαδικασιών που είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας περιβάλλοντος[59].

Σε ό,τι αφορά το χωρικό σχεδιασμό, σύμφωνα με την ΚΥΑ, υπάγονται σε διαδικασία ΣΠΕ υποχρεωτικά το σύνολο σχεδόν των χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων που προβλέπονται από τους ν. 2742/99 και Ν. 2508/97 και συγκεκριμένα τα Ειδικά και Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού, τα Ρυθμιστικά Σχέδια, καθώς και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) και τα Σχέδια Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης (ΣΧΟΟΑΠ). Στην κατηγορία αυτών των σχεδίων δεν υπάγονται ωστόσο, οι πολεοδομικές μελέτες επέκτασης-αναθεώρησης, καθώς και τα υπόλοιπα πολεοδομικά σχέδια, όπως αυτά του ν.δ. της 17-7-1923. Σε διαδικασία ΣΠΕ υπάγονται επίσης διάφορες κατηγορίες παραγωγικών ζωνών που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία, όπως οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), οι Περιοχές Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ), οι Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ), καθώς και οι Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) και τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) του ν. 2742/99. Εξαιρούνται ωστόσο οι Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές (ΒΕΠΕ)[60].

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η ενσωμάτωση της διαδικασίας ΣΠΕ στη χώρα μας θα μπορούσε να μεταβάλλει τόσο την ουσία όσο και τη διαδικασία του δημόσιου σχεδιασμού και προγραμματισμού. Συγκεκριμένα, σε ουσιαστικό επίπεδο, η μεταβολή αυτή συνδέεται με την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων στο δημόσιο σχεδιασμό και προγραμματισμό, με απώτερο στόχο την ενιαία χάραξη και έκφραση της αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής πολιτικής. Εξ άλλου, σε διαδικαστικό επίπεδο, η μεταβολή αυτή θα μπορούσε να συμβάλλει στην προώθηση και εμπέδωση ενός εξωστρεφούς προτύπου σχεδιασμού και προγραμματισμού, το οποίο μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις απαιτήσεις της Οδηγίας για διαφάνεια, αξιοπιστία και ποιότητα της διαδικασίας εκτίμησης. Για τους τομείς της χωροταξίας και της πολεοδομίας, η διαδικασία ΣΠΕ μπορεί να συμβάλλει με ένα καθοριστικό τρόπο, όχι μόνο στη συστηματικότερη συνάρθρωση του χωρικού σχεδιασμού με την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και στη βελτίωση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου. Θα μπορούσε ακόμη, λόγω της διαδικασίας παρακολούθησης που απαιτεί, να αποτελέσει έναυσμα για την ενεργοποίηση των οργάνων και των διαδικασιών παρακολούθησης και αξιολόγησης

των χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων που προβλέπονται στους ν. 2742/99 και ν. 2508/97, οι οποίες μέχρι πρότινος δεν λειτούργησαν αποτελεσματικά. Τέλος, η υποχρέωση διαβούλευσης με τις αρμόδιες αρχές και το κοινό μπορεί να συμβάλλει στη διαφάνεια της διοικητικής δράσης, στη βελτίωση της ποιότητας των σχετικών μελετών και στην πληρέστερη νομιμοποίηση και αποτελεσματικότητα των τελικώς εγκρινόμενων σχεδίων και προγραμμάτων[61].

Παρά το γεγονός ότι η παραπάνω Οδηγία αποτελεί ένα ουσιαστικότερο «μέσο» για την επίτευξη της αειφόρου χωρικής ανάπτυξης της Ελλάδας και τον ορθολογικό χωρικό σχεδιασμό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ΚΥΑ που την ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο δίδει την εντύπωση μιας μη συστηματικής μεταφοράς της Οδηγίας, η οποία αναπόφευκτα θα προκαλέσει πολλαπλά λειτουργικά προβλήματα κατά την εφαρμογή της από τη διοίκηση. Συγχρόνως, ενδέχεται να δημιουργήσει προϋποθέσεις για δικαστικές αμφισβητήσεις. Τα ζητήματα αυτά εστιάζονται κατά κύριο λόγο στα παρακάτω:

- *Πεδίο εφαρμογής:* Το πεδίο εφαρμογής, σε αντίθεση με την Οδηγία, φαίνεται να περιορίζεται με την ΚΥΑ (άρθρο 3 και Παράρτημα Ι) στα επιχειρησιακά προγράμματα του Δ΄ ΚΠΣ και σε όσα σχέδια και προγράμματα χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημειώνεται ότι γενικευμένη εφαρμογή της διαδικασίας ΣΠΕ προβλέπεται μόνον για τους τομείς του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, καθώς και για επιμέρους σχέδια και προγράμματα που αφορούν τη διαχείριση των υδατικών πόρων και των αποβλήτων. Με άλλα λόγια, το πεδίο εφαρμογής της ΚΥΑ περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στους τομείς για τους οποίους είναι αρμόδιο το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

- *Προβλήματα ορολογίας και σαφήνειας των ορισμών:* Μέρος των ορισμών που εισάγονται με την ΚΥΑ συνιστά απλή μεταφορά στην ελληνική γλώσσα των αντίστοιχων όρων του ευρωπαϊκού κειμένου, χωρίς να εξειδικεύονται και πολύ περισσότερο χωρίς να προσαρμόζονται στα ελληνικά δεδομένα. Το εν λόγω πρόβλημα εντοπίζεται τόσο σε ό,τι αφορά τους όρους «*χρήση μικρών περιοχών σε τοπικό επίπεδο*» και «*ήσσονος σημασίας τροποποιήσεις*», οι οποίοι χρησιμοποιούνται στην Οδηγία για να προσδιορίσουν το κυρίως πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας ΣΠΕ όσο και σε ό,τι αφορά τον όρο «*πρώτη τυπική προπαρασκευαστική πράξη*» που χρησιμοποιείται στην Οδηγία για να προσδιορίσει το πεδίο εφαρμογής των

μεταβατικών διατάξεων της, ήτοι τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η ΣΠΕ επί εκκρεμών σχεδίων και προγραμμάτων. Η ασάφεια αυτή αναμένεται να προξενήσει εξαιρετικά πολλά και σημαντικά ερμηνευτικά προβλήματα κατά την εφαρμογή της ΣΠΕ στην πράξη, με προφανέστερες επιπτώσεις στην αξιοπιστία του συστήματος εκτίμησης και στην εμπιστοσύνη του επιχειρηματικού κόσμου.

- Ένα τελευταίο σοβαρό πρόβλημα φαίνεται να δημιουργεί ο κίνδυνος επικαλύψεων και πολλαπλών εκτιμήσεων με παρεμφερές περιεχόμενο με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε ενδεχόμενες επαναλήψεις, όπως η απώλεια χρόνου καθώς και το κόστος σε ανθρώπινο δυναμικό και πόρους. Ο εν λόγω κίνδυνος δημιουργείται από το γεγονός ότι η ΣΠΕ δεν ενσωματώνεται στις υπάρχουσες διαδικασίες κατάρτισης σχεδίων και προγραμμάτων που ισχύουν στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι παρέχεται σχετική ευχέρεια από την ίδια την οδηγία[62].

Τον Ιανουάριο του 2007 εκπονήθηκε το Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Ο χωροταξικός σχεδιασμός των αιολικών εγκαταστάσεων έχει ως σκοπό του τον εντοπισμό, με βάση τα διαθέσιμα σε εθνικό επίπεδο στοιχεία αιολικού δυναμικού, κατάλληλων περιοχών, οι οποίες θα επιτρέψουν ανάλογα με τις χωροταξικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητές τους:

- Τη μεγαλύτερη δυνατή χωρική συγκέντρωση των αιολικών εγκαταστάσεων.
- Την επίτευξη οικονομιών κλίμακας στα απαιτούμενα δίκτυα.

Οι στόχοι αντίστοιχα του συγκεκριμένου Ειδικού Πλαισίου είναι:

1. Η διαμόρφωση πολιτικών χωροθέτησης έργων ΑΠΕ, ανά κατηγορία δραστηριότητας και κατηγορία χώρου βάσει των διαθέσιμων σε εθνικό επίπεδο στοιχείων.

2. Η καθιέρωση κανόνων και κριτηρίων χωροθέτησης που θα επιτρέψουν αφενός τη δημιουργία βιώσιμων εγκαταστάσεων ΑΠΕ και, αφετέρου την αρμονική ένταξή τους στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

3. Η δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού χωροθέτησης των

εγκαταστάσεων ΑΠΕ, ούτως ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών.

Ιδιαίτερα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι για τη χωροθέτηση των αιολικών εγκαταστάσεων ο εθνικός χώρος, με βάση το δυναμει εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό του και τα ιδιαίτερα χωροταξικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του, διακρίνεται σε τέσσερις κύριες κατηγορίες που είναι:

1. *Η ηπειρωτική χώρα, συμπεριλαμβανομένης της νήσου Εύβοιας.*

2. *Η Αττική, που αποτελεί ειδική κατηγορία της ηπειρωτικής χώρας λόγω του μητροπολιτικού της χαρακτήρα.*

3. *Τα κατοικημένα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους, συμπεριλαμβανομένης της Κρήτης.*

4. *Ο υπεράκτιος θαλάσσιος χώρος και οι ακατοίκητες νησίδες .*

Πιο αναλυτικά, η ηπειρωτική χώρα διακρίνεται περαιτέρω σε Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (ΠΑΠ), καθώς και σε Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (ΠΑΚ) ως ακολούθως:

· *Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας (ΠΑΠ):* Είναι οι περιοχές της ηπειρωτικής χώρας, οι οποίες διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα για την εγκατάσταση αιολικών σταθμών, όπως η ύπαρξη εκμεταλλεύσιμου αιολικού δυναμικού και η αυξημένη ζήτηση εγκατάστασης ανεμογεννητριών, ενώ συγχρόνως προσφέρονται από άποψη επίτευξης των χωροταξικών στόχων, διότι συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη ζήτηση αναφορικά με τις αιτήσεις παραγωγής, εγκατάστασης και λειτουργίας. Οι περιοχές αυτές είναι τρεις στο σύνολό τους και διακρίνονται ως εξής:

- *Περιοχή 1:* Περιλαμβάνει τους νομούς Έβρου και Ροδόπης και το αιολικό δυναμικό της ανέρχεται σε 1538 τυπικές ανεμογεννήτριες.

- *Περιοχή 2:* Περιλαμβάνει τους νομούς Εύβοιας, Ευρυτανίας, Βοιωτίας, Αιτωλοακαρνανίας, Φθιώτιδας, Φωκίδας και Καρδίτσας και το αιολικό δυναμικό της

ανέρχεται σε 2174 τυπικές ανεμογεννήτριες.

- *Περιοχή 3:* Περιλαμβάνει τους νομούς Λακωνίας και Αρκαδίας και το αιολικό δυναμικό της ανέρχεται σε 478 τυπικές ανεμογεννήτριες.

· *Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (ΠΑΚ):* Είναι ομάδες ή επιμέρους περιοχές πρωτοβάθμιων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) της ηπειρωτικής χώρας καθώς και μεμονωμένες θέσεις, οι οποίες δεν εμπίπτουν σε ΠΑΠ, αλλά διαθέτουν ικανοποιητικό εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό και προσφέρονται για το λόγο αυτό για την χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων. Σημειώνεται ότι στις ΠΑΚ συμπεριλαμβάνονται οι κατάλληλες για χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων ζώνες, που προσδιορίζονται, με βάση τα κριτήρια του εν λόγω Ειδικού Πλαισίου, από τα οικεία Περιφερειακά Πλαίσια, Ρυθμιστικά Σχέδια, Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια, Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων, Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου ή άλλα σχέδια χρήσεων γης.

Πέραν αυτών, το συγκεκριμένο Χωροταξικό Σχέδιο προβλέπει ζώνες αποκλεισμού καθώς και ειδικούς κανόνες (κριτήρια) για τη χωροθέτηση αιολικών μονάδων σε κάθε μια από τις τέσσερις κατηγορίες περιοχών που διακρίνει για την εγκατάσταση έργων ΑΠΕ[63]. Αξίζει να αναφερθεί ότι για το συγκεκριμένο χωροταξικό σχέδιο, ενώ προβλεπόταν να υπάρξει διαβούλευση έως τον Απρίλιο του 2007 και μετά να περάσει στη φάση της έγκρισης, δεν έχει εγκριθεί μέχρι στιγμής από τη Βουλή.

Το Μάιο του 2007 εκπονήθηκε το ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό. Ο σκοπός του σχεδίου αυτού είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων υποδομών, καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την δεκαπενταετία 2007-2021. Εκτός αυτού, με το εν λόγω σχέδιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις. Οι σημαντικότεροι στόχοι του συγκεκριμένου Χωροταξικού Πλαισίου συνίστανται στους εξής:

- Η ποιοτική περιβαλλοντική αναβάθμιση καθώς και η θεματική, χρονική και χωρική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, με έμφαση στην ανάδειξη και προβολή της ταυτότητάς του.
- Η προώθηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, μέσα από τη δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων που αφορούν στη χωροθέτηση επιχειρήσεων, οι οποίες σχετίζονται με τον τουρισμό, και τη δημιουργία συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Η διάχυση της ανάπτυξης του τουρισμού σε περισσότερες γεωγραφικές περιοχές με πολιτικές που θα ενθαρρύνουν ή θα αποθαρρύνουν τη συγκέντρωση των επενδύσεων στον τουρισμό.
- Η διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους υπολοίπους τομείς της οικονομίας με πολιτικές οι οποίες ενισχύουν τη διασύνδεσή τους.

Όπως και στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας έτσι και σε αυτό, ο εθνικός χώρος διακρίνεται σε δέκα κύριες κατηγορίες περιοχών, ανάλογα με το είδος της τουριστικής δραστηριότητας, τη γεωμορφολογία και την ευαισθησία των πόρων κάθε περιοχής. Για κάθε μία από αυτές τις περιοχές προβλέπονται συγκεκριμένες κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης για την ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων.

Ειδικότερα, οι περιοχές αυτές έχουν ως ακολούθως:

1. Ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές.
2. Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές, οι οποίες διακρίνονται περαιτέρω ως εξής:
 - Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού.
 - Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού[64].

- Αναπτυγμένοι πυρήνες μαζικού τουρισμού εντός ευρύτερων αναπτυσσόμενων περιοχών με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού. Στην υποκατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι περιοχές εγκαταστάσεων των υφιστάμενων χιονοδρομικών κέντρων Χελμού, Παρνασσού, Τυμφρηστού και Βερμίου, καθώς και των οικισμών που τα περιβάλλουν.

3. Περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι περιοχές αυτές διακρίνονται στις κάτωθι υποκατηγορίες:

- Πομακοχώρια (Βόρειας Ξάνθης και Κομοτηνής).

- Ροδόπη (Ελατιά).

- Άγραφα – Ασπροπόταμος.

4. Μητροπολιτικές περιοχές, οι οποίες συμπίπτουν με τα όρια των Πολεοδομικών Συγκροτημάτων Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

5. Νησιά και παράκτιες περιοχές, οι οποίες αφορούν το σύνολο της εδαφικής περιφέρειας των νήσων πλην της Εύβοιας, καθώς και τα παράκτια δημοτικά διαμερίσματα της ηπειρωτικής Ελλάδας (συμπεριλαμβανομένης της Εύβοιας) με υψόμετρο έως 200 μ. και βάθος έως 5 χλμ. Η κατηγορία αυτή διακρίνεται στις ακόλουθες υποκατηγορίες:

- *Ομάδα I* [\[65\]](#): Νησιά με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν κατά κανόνα ουσιαστικά προβλήματα ανάπτυξης, πολλά εκ των οποίων έχουν να κάνουν με τη συνεχή μείωση του πληθυσμού τους, τις σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, τον ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους, καθώς και την αισθητή γεωγραφική τους απομόνωση.

- *Ομάδα II* [\[66\]](#): Νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ συγχρόνως διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και αξιοποιήσιμους πόρους. Σημειώνεται ότι σ' αυτά, η έμφαση θα πρέπει να δοθεί σε δράσεις που έχουν ως απώτερο σκοπό τους την αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων και την αποτροπή

της εξάρτησής τους από τη μονοδιάστατη τουριστική ανάπτυξη.

- *Ομάδα III*[\[67\]](#): Νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα, όχι μόνο σε περιφερειακό αλλά και σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, με αυξημένες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

- *Ομάδα IV*: Βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά. Επισημαίνεται ότι κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες, βάσει των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών τους, του μεγέθους και της εγγύτητάς τους με κατοικημένες περιοχές. Στην πρώτη κατηγορία επιβάλλεται η απόλυτη προστασία τους, ενώ στη δεύτερη επιτρέπεται η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων, υπό τον όρο ότι κάλυψή τους δεν θα υπερβαίνει το 2% του νησιού, τηρουμένης της λοιπής νομοθεσίας.

6. Ορεινές περιοχές. Πρόκειται για τις περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένης της Εύβοιας και της νήσου Κρήτης, οι οποίες εκτείνονται σε υψόμετρο μεγαλύτερο των 600 μ.

7. Πεδινές και ημιορεινές περιοχές. Πρόκειται για τις περιοχές, οι οποίες δεν κατατάσσονται ούτε στον παράκτιο αλλά ούτε και στον ορεινό χώρο. Σημειώνεται ότι και σε αυτήν την κατηγορία συμπεριλαμβάνεται ο πεδινός και ο ημιορεινός χώρος της Εύβοιας και της Κρήτης.

8. Περιοχές που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ). Πρόκειται ουσιαστικά για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000[\[68\]](#), καθώς και τις υπόλοιπες περιοχές αυξημένης περιβαλλοντικής σημασίας, όπως είναι για παράδειγμα τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, τα διατηρητέα μνημεία, οι κηρυγμένοι ιστορικοί τόποι και τα καταφύγια άγριας ζωής, όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

9. Παραδοσιακοί οικισμοί, όπως έχουν χαρακτηριστεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

10. Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις[\[69\]](#).

Πλην αυτών, το εν λόγω χωροταξικό σχέδιο περιλαμβάνει *συγκεκριμένες κατευθύνσεις* για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (π.χ. συνεδριακός, αστικός, θαλάσσιος και τουρισμός φύσης), για την υλοποίηση ειδικών και τεχνικών υποδομών (π.χ. τα αεροδρόμια, τα λιμάνια, το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, τη διαχείριση αποβλήτων και τις τηλεπικοινωνίες), καθώς και κατευθύνσεις για την επίλυση των συγκρούσεων που προξενούνται μεταξύ των τουριστικών δραστηριοτήτων και άλλων χρήσεων.

Ως τον Ιούλιο του 2007 είχε οριστεί από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. το χρονικό περιθώριο διαβουλεύσεων για την έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του συγκεκριμένου χωροταξικού σχεδίου, προκειμένου έτσι να κινηθεί η διαδικασία έγκρισής του από τη Βουλή. Παρ' όλα αυτά δεν έχει εγκριθεί μέχρι στιγμής. Θέλω να πιστεύω ότι η διαδικασία θα ολοκληρωθεί επιτυχώς εντός των πρώτων μηνών του έτους 2008, εάν βέβαια δε παρουσιαστεί ξανά κάποιο απρόοπτο ενδεχόμενο, το οποίο δεν είχε εξεταστεί σε προηγούμενη φάση.

Το Μάιο του 2007 επίσης, εκπονείται το τρίτο στη σειρά ειδικό χωροταξικό πλαίσιο, το οποίο αφορά τη χωρική οργάνωση της Βιομηχανίας στη χώρα μας. Σκοπός του είναι ο μετασχηματισμός της χωρικής διάρθρωσης του τομέα της βιομηχανίας προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό το συγκεκριμένο σχέδιο περιλαμβάνει κατευθύνσεις που αφορούν στη μακρο-χωρική οργάνωση της βιομηχανίας, καθώς και τη χωροθέτησή της σε τοπικό επίπεδο, με βάση τις χρήσεις γης. Το εν λόγω σχέδιο περιλαμβάνει ειδικότερα κατευθύνσεις για το εθνικό πρότυπο χωροταξικής οργάνωσης της βιομηχανίας, με εξειδίκευση σε περιφερειακό και νομαρχιακό επίπεδο, κατευθύνσεις κλαδικού και ειδικού χαρακτήρα, καθώς και για τις βιομηχανικές μονάδες μείζονος σημασίας για την εθνική οικονομία, κατευθύνσεις για το καθεστώς και τους όρους οργανωμένης χωροθέτησης της βιομηχανίας, κριτήρια και συμβατότητες χωροθέτησης των βιομηχανικών μονάδων και υποδοχέων, καθώς και κατευθύνσεις για τον υποκείμενο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι οι χρονικοί ορίζοντες που τίθενται από το χωροταξικό σχέδιο για τη βιομηχανία είναι δύο. Ο μεσοπρόθεσμος το 2013, καθώς και ο μακροπρόθεσμος το 2021. Ανάλογα βέβαια με το χαρακτήρα τους, οι υπόλοιπες κατευθύνσεις που περιλαμβάνονται στο σχέδιο, αναφέρονται σε ένα ή περισσότερους χρονικούς ορίζοντες.

Οι σημαντικότεροι στόχοι του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τη Βιομηχανία είναι οι εξής:

- Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας καθώς και του ευρύτερου οικονομικού και χωρικού ρόλου της, μέσω της προώθησης ενός χωρικού προτύπου που δημιουργεί εξωτερικές οικονομίες στον τομέα ή σε διασυνδεδεμένους με αυτή τομείς και μειώνει τις εξωτερικές παρενέργειες σε άλλους τομείς, περιοχές ή ομάδες του πληθυσμού.
- Η ενίσχυση της βιομηχανικής επιχειρηματικότητας, μέσω της λήψης των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση επαρκούς και κατάλληλης γης για την κάλυψη των αναγκών, για την ανάπτυξη νέων βιομηχανικών μονάδων και για τη μετεγκατάσταση υφισταμένων, καθώς και μέτρων για το μετασχηματισμό μονάδων στην θέση τους.
- Η επιλεκτική διεύρυνση της γεωγραφικής βάσης της βιομηχανίας σε περιφερειακή και ενδοπεριφερειακή κλίμακα με την προώθηση ενός πολυκεντρικού προτύπου οργάνωσης, καθώς και την επιλεκτική αποκέντρωση από τις μητροπολιτικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.
- Η διαμόρφωση ειδικών όρων χωροθέτησης για τους κλάδους ή κατηγορίες βιομηχανίας, οι οποίες παρουσιάζουν έντονες χωρικές εξαρτήσεις από συγκεκριμένα στοιχεία της γενικότερης οργάνωσης του χώρου.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρότυπο που προβλέπει το σχέδιο για τη χωροταξική οργάνωση της βιομηχανίας σε εθνικό επίπεδο. Έτσι η άρθρωση της βιομηχανίας γίνεται με βάση τις κάτωθι περιοχές:

- *Πόλοι και άξονες ανάπτυξης:* Στην κατηγορία αυτή διακρίνονται οι ευρύτερες μητροπολιτικές περιοχές Αθήνας και Θεσσαλονίκης, διαπεριφερειακού και διανομαρχιακού χαρακτήρα αντίστοιχα. Επιπλέον, περιλαμβάνεται ένα σύνολο δευτερευόντων πόλων διαπεριφερειακής εμβέλειας ή πόλων που αποτελούν στοιχεία αναδυόμενων δικτυώσεων γειτονικών αστικών κέντρων ή προκύπτουν από αστικά κέντρα, τα οποία παίζουν ουσιαστικό ρόλο στη συνολική αναπτυξιακή διαδικασία. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται η Πάτρα, το δίπολο Λάρισας-Βόλου, τα Γιάννενα, η

ζώνη Καβάλας-Ξάνθης-Δράμας, η ζώνη Αλεξανδρούπολης-Κομοτηνής, καθώς και το δίπολο Κοζάνης-Πτολεμαΐδας. Τέλος, περιλαμβάνονται περιοχές στις οποίες η βιομηχανία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, συμπληρωματικό προς τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους. Οι περιοχές αυτές είναι οι εξής: α) Το Ηράκλειο και τα Χανιά, νησιωτικά κέντρα που, αν και αποκομμένα από την ηπειρωτική χώρα, διαθέτουν επαρκή ενδοχώρα. β) Κύριες διεθνείς πύλες της χώρας που δεν ανήκουν στα προαναφερθέντα κέντρα, όπως είναι η Ηγουμενίτσα, αλλά και οι πύλες στο βόρειο μέτωπο της χώρας, καθώς και κόμβοι συνδυασμένων υπερτοπικών μεταφορών ή μεταφορών και μεγάλων υποδομών ενέργειας. γ) Περιοχές με δυνατότητες μεταποίησης προϊόντων άλλων τομέων.

- *Περιοχές εντατικοποίησης:* Πρόκειται για περιοχές, οι οποίες διαθέτουν ήδη σχετικά ισχυρή βιομηχανική βάση, σε συνδυασμό με υποδομές και άλλα συγκριτικά πλεονεκτήματα που μπορούν να στηρίξουν την περαιτέρω ενίσχυσή της. Σημειώνεται ότι η γενική κατεύθυνση πολιτικής στις συγκεκριμένες περιοχές είναι η στήριξη αυτής της προοπτικής με παράλληλη λήψη άμεσων μέτρων για την αποφυγή επιπτώσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα.

- *Περιοχές επέκτασης:* Πρόκειται για περιοχές στις οποίες διαμορφώνονται ή θα διαμορφωθούν στο εγγύς μέλλον δυνατότητες εκκίνησης διαδικασιών ανάπτυξης της βιομηχανίας, μέσω δράσεων του σχεδιασμού, καθώς και από εξωγενείς παράγοντες και τις τάσεις της αγοράς.

- *Περιοχές ποιοτικής αναδιάρθρωσης:* Πρόκειται για περιοχές, οι οποίες συνδυάζουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και την ήδη ανεπτυγμένη βιομηχανική τους βάση με τη συγκριτικά δυναμική κλαδική φυσιογνωμία, δεδομένων των γενικότερων διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής βιομηχανίας. Σημειώνεται ότι η γενική κατεύθυνση πολιτικής στις περιοχές αυτές είναι η αναδιάρθρωση της βιομηχανικής βάσης για την αντιμετώπιση των αδυναμιών τους.

- *Περιοχές στήριξης:* Πρόκειται για περιοχές με αναπτυγμένη βιομηχανική βάση παραδοσιακού χαρακτήρα που υφίσταται πιέσεις, ιδίως όταν δεν υπάρχουν σαφείς εναλλακτικές δυνατότητες ειδίκευσης ή όταν η ευρύτερη ζώνη τους υφίσταται πιέσεις και σε άλλους τομείς και ειδικότερα στη γεωργία. Διευκρινίζεται ότι η γενική κατεύθυνση πολιτικής στις εν λόγω περιοχές είναι η στήριξη της ήπιας και της

σταδιακής προσαρμογής τους, καθώς και η αποφυγή παρεμβάσεων που μπορεί να σηματοδοτήσουν φαινόμενα γρήγορης αποβιομηχάνισης και αποσταθεροποίησης της αγοράς εργασίας.

- *Ορεινός χώρος:* Στον ορεινό χώρο πρέπει να επιδιωχθεί η διατήρηση ενός ιστού μικρών βιομηχανικών μονάδων, στο πλαίσιο μιας πολιτικής αγροτικής πολυαπασχόλησης. Επισημαίνεται ότι ένα τέτοιο εγχείρημα επιβάλλει ένα περισσότερο ευέλικτο σύστημα ρυθμίσεων για τις μονάδες, ενώ απαιτεί συγχρόνως οριζόντια μέτρα για την αποφυγή της αλλοίωσης του τοπίου, των συγκρούσεων με άλλες χρήσεις όπως ο τουρισμός, των αρνητικών επιπτώσεων στους παραδοσιακούς οικισμούς, καθώς και της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος. Είναι αναγκαίο επίσης να ενισχυθεί η αξιοποίηση των παραδοσιακών κτισμάτων για τη λειτουργία βιομηχανικών μονάδων.

- *Παράκτιος χώρος:* Στην παραθαλάσσια ζώνη θα πρέπει να αποθαρρύνεται η χωροθέτηση βιομηχανικών μονάδων, με εξαίρεση εκείνες που έχουν ανάγκη χωροθέτησης σε άμεση επαφή με θαλάσσιο μέτωπο. Η κατεύθυνση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη σε ζώνες που χαρακτηρίζονται από χωροταξικό σχεδιασμό πρώτης προτεραιότητας για τον τουρισμό ή τον παραθερισμό[70].

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφερθεί ότι και αυτό το χωροταξικό σχέδιο βρίσκεται σε διαδικασία διαβουλεύσεων και αναμένεται η έγκρισή του.

Το τελευταίο από τα χωροταξικά σχέδια του ν. 2742/99 που εκπονήθηκε την υπό εξέταση περίοδο είναι το θεμελιώδους σημασίας για την «κατάλληλη» ανάπτυξη της χώρας μας Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, γνωστό και ως Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Πριν αναλύσουμε τα περιεχόμενα και τους στόχους του σχεδίου αυτού κρίνεται απαραίτητο να τονιστεί το αρνητικό, και προπάντων το προβληματικό κλίμα εντός του οποίου επιχειρήθηκε να εγκριθεί, καθώς η ημέρα που δημοσιεύθηκε το Σχέδιο ΚΥΑ του εν λόγω πλαισίου ήταν η Τρίτη, 31η Ιουλίου του 2007, ημέρα που ως γνωστόν αποτελεί το «πράσινο φως» για την έναρξη των θερινών διακοπών των εργαζομένων της χώρας μας. Την ημέρα εκείνη ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. κάλεσε μάλιστα επειγόντως όλους τους ευρισκόμενους σε διακοπές εκπροσώπους των εμπλεκόμενων φορέων για να παραλάβουν και να μελετήσουν ταχύτατα το Σχέδιο ΚΥΑ του Εθνικού μας Χωροταξικού Σχεδίου. Δεν θα

μπορούσε να βρεθεί καλύτερη στιγμή προκειμένου να επισπευσθούν οι εξελίξεις και να γίνουν απολύτως βεβαιασμένες κινήσεις [71]. Τα προβλήματα του εν λόγω σχεδίου θα παρουσιαστούν σε επόμενη ενότητα.

Το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο αποσκοπεί στα παρακάτω:

- Στην προώθηση της αειφόρου και ανταγωνιστικής ανάπτυξης, στην κατοχύρωση της παραγωγικής και κοινωνικής συνοχής, στη διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς στο σύνολο του εθνικού χώρου, καθώς και στην ενίσχυση της θέσης της χώρας σε διεθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.
- Στην εναρμόνισή του με το εθνικό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013 και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής σημασίας, τα οποία έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου.
- Στην εναρμόνισή του με τους γενικούς οικονομικούς στόχους που έχουν τεθεί στο πλαίσιο του Αναθεωρημένου Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και με τις προτεραιότητες του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση.

Ιδιαίτερη μνεία ωστόσο πρέπει να γίνει στους συνθετικούς στόχους που θέτει το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, οι οποίοι έχουν ως ακολούθως:

α. Η ενίσχυση του ρόλου της χώρας μας σε πλανητικό, υπερεθνικό, μεσογειακό και βαλκανικό επίπεδο, διαμέσου:

- Της ανάδειξης της αξίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της, καθώς και της μακροχρόνιας ιστορίας της που συνιστούν το σημαντικότερο συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας.

- Της ανάδειξής της σε σημαντικό κόμβο για δίκτυα μεταφορών, ενέργειας, επικοινωνιών, καθώς και για δίκτυα διασυνοριακών και λοιπών συνεργασιών, ιδιαίτερα δε σε ό,τι αφορά τις συνεργασίες για την προώθηση της γνώσης, της έρευνας και της τεχνολογίας.

- Της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας με την ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης και την αύξηση της ελκυστικότητας της χώρας για την προώθηση παραγωγικών επενδύσεων σε κλάδους στους οποίους διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα.

β. Η ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης και της χωρικής συνοχής διαμέσου:

- Της ισορροπημένης και πολυκεντρικής ανάπτυξης της χώρας. Ειδικότερα, επιδιώκεται ο περιορισμός των ανισοτήτων μεταξύ των διάφορων περιοχών της χώρας, με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής.

- Του περιορισμού της υπέρμετρης αστικοποίησης με βελτίωση της ελκυστικότητας της υπαίθρου και την ενίσχυση της συνεργασίας για την εγκαθίδρυση εταιρικής σχέσης μεταξύ των αστικών κέντρων και του υπαίθρου χώρου.

- Της βελτίωσης της πρόσβασης στα βασικά δίκτυα μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών και της ανάπτυξης των σχετικών υποδομών.

- Της βελτίωσης της ποιότητας ζωής, η οποία συνδυάζεται με τη διαφύλαξη των ιδιαιτεροτήτων της κάθε περιοχής, αλλά και με την παροχή δυνατοτήτων για την επιλογή ενός επιθυμητού προτύπου διαβίωσης.

- Της ενίσχυσης των κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών.

γ. Η συνεχής μέριμνα για την εξοικονόμηση ενέργειας, μέσω της προώθησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ).

δ. Η παροχή πλαισίου κατευθύνσεων για τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το στρατηγικό πλαίσιο κατευθύνσεων του χωροταξικού σχεδίου για την οργάνωση του εθνικού χώρου. Βασική στρατηγική επιλογή αποτελεί η υιοθέτηση του μοντέλου της αειφόρου χωρικής ανάπτυξης, βασισμένου στη συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου πλέγματος πόλων και αξόνων ανάπτυξης, κατά τρόπο που να ενισχύεται η ανταγωνιστική παρουσία της Ελλάδας στο διεθνές περιβάλλον και να εξασφαλίζει την κοινωνική και οικονομική συνοχή με τη διάχυση

της ανάπτυξης στο σύνολο του εθνικού χώρου. Το εν λόγω πλέγμα είναι προσαρμοσμένο στους περιορισμούς του γεωγραφικού ανάγλυφου, περιλαμβάνει τα κύρια αστικά κέντρα, συναρθρώνεται με τις περιοχές ανάπτυξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και υποστηρίζεται από ένα ολοκληρωμένο δίκτυο μεταφορών, επικοινωνιών και ενέργειας.

Το πρότυπο αυτό περιλαμβάνει ειδικότερα κατευθύνσεις και μέτρα για τα ακόλουθα:

- Την ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη των κύριων παραγωγικών δραστηριοτήτων, τη χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και την εξασφάλιση της συμπληρωματικότητας μεταξύ τους.

- Τη χωρική διάρθρωση του αστικού δικτύου, τις ειδικές κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης για τα μητροπολιτικά κέντρα, τη συνεργασία και την εταιρική σχέση πόλης-υπαίθρου.

- Τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, παράκτιου, νησιωτικού και αγροτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών.

- Τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του εθνικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.

- Τη γεωγραφική ανασυγκρότηση της χώρας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενοτήτων.

Ως κύριοι πόλοι ανάπτυξης παρουσιάζονται τα μητροπολιτικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, ενώ οι υπόλοιποι εθνικοί πόλοι είναι η Πάτρα, το δίπολο Λάρισα-Βόλος, τα Γιάννενα, το δίπολο Ηράκλειο-Χανιά, καθώς και το δίπολο Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη.

Ως δευτερεύοντες πόλοι ανάπτυξης αναφέρονται η Κέρκυρα, το δίπολο Κοζάνη-Πτολεμαΐδα, η Λαμία, η Τρίπολη, καθώς και η Καβάλα και η Καλαμάτα. Οι υπόλοιποι πόλοι είναι το Αγρίνιο, η Δράμα, η Καρδίτσα, η Κατερίνη, η Ξάνθη, οι Σέρρες, τα

Τρίκαλα και η Χαλκίδα.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στους κύριους άξονες ανάπτυξης που προβλέπει το εθνικό χωροταξικό σχέδιο, και οι οποίοι είναι οι εξής:

- *Ο Ανατολικός Χερσαίος Άξονας*, ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος του ΠΑΘΕ και παραμένει έως και σήμερα ο παραδοσιακός άξονας ανάπτυξης της χώρας. Η ανάπτυξη του ενισχύεται και ενισχύει το σύνολο σχεδόν των αξόνων ανάπτυξης της χώρας με τους οποίους μάλιστα συνδέεται λειτουργικά. Ειδικότερα, συνδέεται άμεσα με τους διευρωπαϊκούς-πανευρωπαϊκούς άξονες, μέσω των Ευζώνων και της Πάτρας και εμμέσως, μέσω της Εγνατίας Οδού με το σύνολο των χερσαίων πυλών εισόδου και εξόδου της χώρας μας.
- *Ο Βόρειος Άξονας*, ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος της Βόρειας Ελλάδας και περιλαμβάνει το Μητροπολιτικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, τα σημαντικά αστικά κέντρα των Ιωαννίνων, της Κοζάνης, της Καβάλας, της Ξάνθης και το δίπολο Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη, καθώς και τις διεθνείς πύλες της χώρας προς τα Βαλκάνια (Κακαβιά, Κρυσταλοπηγή/Ιεροπηγή, Εύζωνοι, Προμαχώνας, Ορμένιο), την Αδριατική/Ιταλία (Ηγουμενίτσα) και την Ευρωπαϊκή Τουρκία (Κήποι) και κατ' επέκταση τη Μικρά Ασία.
- *Ο Δυτικός Άξονας*, ο οποίος διατρέχει την ηπειρωτική χώρα στα δυτικά του ορεινού συμπλέγματος της Πίνδου και των ορεινών σχηματισμών της Στερεάς Ελλάδος και της Πελοποννήσου και περιλαμβάνει τους κύριους αναπτυξιακούς πόλους των Ιωαννίνων σε συνδυασμό με την Ηγουμενίτσα, την Πάτρα και την Καλαμάτα.
- *Ο Άξονας της Κεντρικής Ενδοχώρας*: Αναπτύσσεται κατά μήκος της Οδού Ε65, η οποία στοχεύει στη διασύνδεση των δυτικών περιοχών της Πίνδου με τον παραδοσιακό άξονα Β-Ν. Οργανώνεται από τους αστικούς πόλους Λαμία, Καρδίτσα, Τρίκαλα και Ιωάννινα, μέσω της Εγνατίας (Παναγιά), καθώς και από τη Λάρισα και το Βόλο.
- *Ο Διαγώνιος Άξονας*, ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος του οδικού άξονα Λαμία-Ιτέα /Αμφισσα-Αντίρριο-Πάτρα και διασυνδέει άμεσα το διεθνές λιμάνι της Πάτρας με την Κεντρική Ελλάδα μέσω της Λαμίας, διευκολύνοντας έτσι τις ροές ανθρώπων και

αγαθών.

- *Ο Άξονας Κεντρικής Πελοποννήσου*, ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος του οδικού άξονα Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα/Σπάρτη-Γύθειο.
- *Ο Άξονας της Κρήτης*, ο οποίος αναπτύσσεται κατά μήκος του βόρειου οδικού άξονα του νησιού[72].

Πρέπει να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη διατύπωση του εθνικού χωροταξικού σχεδίου έχει υποστεί μια πληθώρα κριτικών από ένα μεγάλο αριθμό επαγγελματικών οργανώσεων και επιστημόνων, γιατί σε αρκετά σημεία του είναι αόριστη και αποσπασματική. Τα προβλήματα αυτά θα παρατεθούν πιο κάτω. Στην παρούσα φάση αξίζει να ειπωθεί ότι η θεσμοθέτηση του συγκεκριμένου σχεδίου αποτελεί ένα μεγάλο βήμα για το επίτευγμα της ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης της χώρας μας, και η οποία σύμφωνα με τη ομιλία[73] του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., αναμένεται να πραγματοποιηθεί στους πρώτους μήνες του έτους 2008.

III. Η Σύνδεση του χωρικού σχεδιασμού με το περιβάλλον και την ανάπτυξη

Εξετάζοντας κριτικά τη διαχρονική εξέλιξη του χωρικού σχεδιασμού[74], θα διαπιστώσουμε ότι με την πάροδο του χρόνου διαμορφώθηκαν νέες αντιλήψεις στο πεδίο του σχεδιασμού, ενώ συγχρόνως οι στόχοι του έγιναν περισσότερο σύνθετοι, αλλά και συνδυασμένοι μέσα από μία διαδικασία ενσωμάτωσης του «παλαιού» με το «καινούριο». Είναι γνωστό άλλωστε ότι για πολλές δεκαετίες πριν από την εμφάνιση των σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων του πλανήτη μας, όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος και η ερημοποίηση, ο χωρικός σχεδιασμός είχε ως απώτερο σκοπό του την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, διευκολύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την υλοποίηση των σχετικών προγραμμάτων. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όμως η κατάσταση άλλαξε ριζικά μέσω της εισαγωγής στην έννοια της ανάπτυξης του περιβάλλοντος, το οποίο μάλιστα την τελευταία δεκαετία αποτελεί και την ουσιαστικότερη συνισταμένη της αναπτυξιακής διαδικασίας,

ενσωματώνοντας τους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι τα τελευταία έτη ο ρόλος που διαδραματίζει ο χωροταξικός σχεδιασμός στην ορθολογική διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και στην αναπτυξιακή διαδικασία, θα πρέπει να επανεκτιμηθεί συνολικά, δεδομένου ότι ο τρόπος που αντιμετωπίζεται στην πράξη είναι αποσπασματικός και ανακόλουθος, ενώ συγχρόνως οι σχετικές συζητήσεις είναι ως επί το πλείστον αποπροσανατολιστικές. Ένα άλλο ζήτημα είναι ότι, παρά το γεγονός ότι οι αντιλήψεις για τη λειτουργία και τους στόχους του σχεδιασμού έχουν αλλάξει ριζικά, οι αρμόδιοι «σχεδιαστές» δεν το έχουν συνειδητοποιήσει πλήρως. Από μια στατική προσέγγιση έχουμε περάσει πλέον σε ένα σύστημα διαλεκτικών σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλοκαθορισμών μεταξύ της ανάπτυξης και των δράσεων για τη φροντίδα του περιβάλλοντος και τη χωρική ρύθμιση. Υπό την έννοια αυτή, τα παραδοσιακά σχήματα της χωροταξίας, της πολεοδομίας και του περιβάλλοντος φαντάζουν πλέον ξεπερασμένα. Εκτός αυτού, ένα επιπρόσθετο βασικό ερώτημα που τίθεται στις μέρες μας είναι εάν τελικά αναζητούνται νέες λύσεις σε παλαιά περιβαλλοντικά και χωρικά προβλήματα, τα οποία υπήρχαν ανέκαθεν ή εάν γίνεται προσπάθεια για την εφαρμογή παλαιών, «παραδοσιακών» μεθόδων σε νέα προβλήματα χωρικού χαρακτήρα. Το πιθανότερο είναι ότι ισχύουν και τα δύο. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι εξελίξεις των σχέσεων της ανάπτυξης με το περιβάλλον είναι αποκαλυπτικές, υπό την έννοια ότι δε νοείται σήμερα ανάπτυξη μιας περιοχής, χωρίς την ανάληψη περιβαλλοντικών δράσεων σε αυτήν^[75].

Τα παραπάνω αναδεικνύουν με σαφήνεια το ζήτημα της σχέσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό και το χωρικό σχεδιασμό. Από το 1972, στην παγκόσμια διακήρυξη του ΟΗΕ στη Στοκχόλμη για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, τα δύο αυτά ζητήματα θεωρούνται κατά βάση ως οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Επίσης με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986, η διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να ενσωματωθεί οργανικά και διαλεκτικά στις υπόλοιπες τομεακές πολιτικές και να αντιμετωπίζεται μάλιστα ως ζήτημα υψηλής προτεραιότητας.

Η γενικευμένη κρίση, τόσο σε οικονομικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο, οδήγησε σε μια έντονη κριτική και στη συνέχεια σε μια ριζική αλλαγή της επικρατούσας αντίληψης για το εφαρμοζόμενο μοντέλο ανάπτυξης στο παρελθόν,

αλλά και για αυτό που θα πρέπει να υιοθετηθεί στο μέλλον για μια ποιοτική ζωή στον πλανήτη μας. Συγκεκριμένα, ο προβληματισμός σχετικά με τις πολυπληθείς απειλές που υφίσταται το περιβάλλον από τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε πλανητικό επίπεδο, οδήγησε στη διατύπωση και αποδοχή από το 1987 της έννοιας της «βιώσιμης» ή άλλως «αειφόρου»[\[76\]](#) ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης θέτει ως βασικό σημείο προβληματισμού την αναθεώρηση των απόψεων για την οικονομική αξία των φυσικών διαθεσίμων, τα περισσότερα από τα οποία (κυρίως το νερό και ο αέρας) δεν θεωρούνταν μέχρι πρότινος ως οικονομικά αγαθά, τουλάχιστον στο βαθμό που θα έπρεπε. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης υπήρξε η διασπάθιση και η υπερεκμετάλλευση των φυσικών διαθεσίμων, καθώς και η σταδιακή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω της παραγωγής οιαδήποτε είδους αποβλήτων. Ας σημειωθεί άλλωστε ότι η ρύπανση αποτελεί τη σύγχρονη έκφραση της σπατάλης, καθώς επίσης και το σύμβολο των κοινωνιών του καταναλωτικού προτύπου. Πέραν αυτών, η τεχνολογία και η επιστημονική έρευνα, οι οποίες σημειωτέον ότι αποτελούν τις ουσιαστικότερες παραγωγικές δυνάμεις της αναπτυξιακής διαδικασίας, χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά και μόνο για την αύξηση της παραγωγικότητας και όχι για την ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών διαθεσίμων[\[77\]](#).

Μια από τις σημαντικότερες αδυναμίες των χωροταξικών, πολεοδομικών και αναπτυξιακών μελετών έως τις αρχές της δεκαετίας του '70 ήταν ότι τα προβλήματα του περιβάλλοντος και των οικολογικών ισορροπιών δεν λαμβάνονταν υπόψη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι οι τιμές της αγοράς ανταποκρίνονταν στις συνθήκες και στο κόστος αξιοποίησης των φυσικών πόρων, αλλά δεν ανταποκρίνονταν στο κόστος αντικατάστασης των πόρων αυτών στη φύση. Σήμερα η κύρια κατεύθυνση της αναπτυξιακής πολιτικής των κρατών είναι αντιθέτως η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε κάθε οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα, σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση (integration) των τομεακών πολιτικών, τις τεχνολογικές καινοτομίες και τις νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης.

Διάφοροι μέθοδοι έχουν προταθεί στο παρελθόν στην ανάλυση κόστους-οφέλους (cost-benefit analysis), ώστε να ληφθούν υπόψη οι οικολογικοί παράγοντες. Οι πρώτες προσπάθειες πραγματοποιήθηκαν στο αγρονομικό πεδίο, όπου η σύγχρονη εκμηχανισμένη γεωργία αποδείχθηκε ότι καταναλώνει περισσότερη ενέργεια απ' όση παράγει και ότι μόνο οι παραδοσιακές μορφές γεωργικής εκμετάλλευσης έδιναν καθαρό ενεργειακό πλεονέκτημα υπό τη μορφή προϊόντων. Κατά συνέπεια, είτε θα

έπρεπε να λησμονηθούν οι σύγχρονες μορφές είτε να εισαχθούν στο οικονομικό και ενεργειακό μοντέλο νέους παράγοντες, οι οποίοι οδηγούν σε μια περισσότερο συνετή χρήση των φυσικών πόρων και των ενεργειακών πηγών. Στα μοντέλα που προτάθηκαν η ενέργεια και η ροή πληροφορίας αποτέλεσαν τις δύο κυρίαρχες παραμέτρους υπολογισμού για κάθε επέμβαση στο περιβάλλον και στο χώρο, η οποία θα είναι συμβατή με την μακροπρόθεσμη συμβίωση της φύσης με την κοινωνία. Το πρόβλημα λοιπόν εστιαζόταν στο κατά πόσο θα ήταν δυνατή η εφαρμογή των θεωρητικών σκέψεων στην πράξη. Αυτό οδήγησε αναπόδραστα στην υιοθέτηση λύσεων με μικρότερο θεωρητικό υπόβαθρο, αλλά με μεγαλύτερη ευκολία εφαρμογής. Η κύρια ιδέα βασίστηκε μάλιστα στη δυνατότητα να βρεθεί κάποια ισορροπία, ανάμεσα στα οικονομικά οφέλη και στις περιβαλλοντικές οχλήσεις. Βέβαια μια απολύτως ακριβής μέθοδος για την επίτευξη του παραπάνω στόχου δεν υπάρχει[78]. Στην πορεία αυτή, πέρα από κάθε οικολογική οπτική και άλλες μεθόδους επέμβασης, ο χωροταξικός σχεδιασμός, τόσο υπό τη στενή του όσο και υπό την ευρεία έννοιά του, καλείται να διαδραματίσει ένα μοναδικό ρόλο. Συγκεκριμένα, μπορεί να αποτελέσει το ουσιαστικότερο «εργαλείο» της αναπτυξιακής διαδικασίας, που σήμερα αποτελεί πλέον μια συνειδητή διαδικασία, γεγονός που δεν ίσχυε πάντοτε. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην προκειμένη περίπτωση η «έννοια χωροταξικός σχεδιασμός (spatial planning)» νοείται ως η κάθε μορφής οργάνωση, ρύθμιση ή και διευθέτηση του φυσικού και κοινωνικοοικονομικού χώρου. Υπό την έννοια αυτή, ο χωροταξικός σχεδιασμός έχει συγγενές αντικείμενο με τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, αφού ο χώρος με την πιο πάνω έννοια έχει το ίδιο σχεδόν περιεχόμενο με εκείνο της έννοιας του περιβάλλοντος. Για αυτό ακριβώς, αναφερόμενοι στη διαχείριση (οργάνωση) του χώρου, είναι σαν να αναφερόμαστε στη διαχείριση (προστασία) του περιβάλλοντος. Και στις δύο διαδικασίες επικρατεί η «οριζόντια» διατομεακή διάσταση και όχι η «κάθετη» τομεακή αντίληψη, γεγονός που επιβεβαιώνει την προαναφερθείσα άποψη.

Κατά συνέπεια, οι έννοιες «χώρος», «σχεδιασμός», «περιβάλλον» και «ανάπτυξη» βρίσκονται σε μια στενή και λειτουργική οργανική σύνδεση μεταξύ τους και εντάσσονται στο ίδιο πλαίσιο προβληματισμού. Η εννοιολογική και ουσιαστική συσχέτιση των παραπάνω όρων οδηγεί σε κάθε περίπτωση στην ενιαία θεώρηση και χάραξη της χωροταξικής, αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής πολιτικής και, κατά συνέπεια, επιβάλλεται η ενιαία μελέτη και αντιμετώπιση των σχετικών σχεδίων και προγραμμάτων δράσης[79]. Αλλωστε ο χωρικός σχεδιασμός συσχετίζεται άμεσα με το περιβάλλον, αφού μέσω αυτού το περιβάλλον (φυσικό) είτε προστατεύεται ή

αλλοιώνεται (ως απόρροια λανθασμένου σχεδιασμού) είτε πάλι δημιουργείται (ανθρωπογενές περιβάλλον)[80].

IV. Τα προβλήματα του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα

Αναντίρρητα, τα προβλήματα του ελληνικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού είναι πολλά και μάλιστα καίριας σημασίας. Αρχικά θα αναφερθούμε γενικά και στη συνέχεια θα αναφερθούμε ειδικά στα προβλήματα της διατύπωσης του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου της χώρας μας το 2007, δεδομένου ότι το συγκεκριμένο σχέδιο αποτελεί ουσιαστικά τον «καταστατικό χάρτη» για την ορθολογική χωρική οργάνωση της Ελλάδας.

Σε γενικό επίπεδο θα πρέπει καταρχάς να επισημάνουμε ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός στη χώρα μας ασκήθηκε λανθασμένα, και αυτό διότι αντί πρώτα να εκπονηθούν και να εγκριθούν το Εθνικό και τα Ειδικά Χωροταξικά Σχέδια, και στη συνέχεια τα Περιφερειακά Χωροταξικά Σχέδια, εκπονήθηκαν πρώτα τα Περιφερειακά Χωροταξικά Σχέδια (το έτος 2003) και μετά τα Ειδικά (Τομεακά) και το Εθνικό Χωροταξικό σχέδιο. Ας μην ξεχνούμε όμως ότι ο τελευταίος νόμος για τη χωροταξία ορίζει ότι τα περιφερειακά πλαίσια θα πρέπει να εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις των Ειδικών και του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου. Δεδομένου όμως ότι το έτος 2003 (που εγκρίθηκαν όλα τα περιφερειακά χωροταξικά σχέδια) τα τελευταία δεν είχαν ακόμη εκπονηθεί, τα περιφερειακά χωροταξικά σχέδια δεν υπόκεινται σε κάποιο περιορισμό ή εναρμόνιση με κάποιο άλλο σχέδιο. Παρατηρούμε δηλαδή τον αποσπασματικό και ανακόλουθο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η επιστήμη της χωροταξίας στην Ελλάδα, καθώς η κεντρική διοίκηση από το «μέρος» πέρασε στο «όλο» της αναπτυξιακής διαδικασίας, και όχι το αντίστροφο, όπως θα έπρεπε να συμβαίνει στην πράξη.

Πέραν αυτών, πρέπει να επισημανθεί ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα ασκήθηκε μέχρι πρότινος από επιστήμονες, οι οποίοι δεν είχαν σπουδάσει το συγκεκριμένο αντικείμενο (οικονομολόγοι, τοπογράφοι, αρχιτέκτονες, δικηγόροι), και

οι οποίοι απλώς είχαν παρακολουθήσει κάποια μαθήματα σχετικά με τη χωροταξία. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι κατά τη διενέργεια του χωροταξικού σχεδιασμού τον τελευταίο λόγο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων οφείλουν, αν μη τι άλλο, να έχουν οι «γνήσιοι» χωροτάκτες, και αυτό διότι *μόνο ένας χωροτάκτης έχει τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται το χώρο ως ένα μόρφωμα που οφείλει τα χαρακτηριστικά του σε ένα πλήθος παραγόντων, από τις διεργασίες του φυσικού περιβάλλοντος μέχρι την ιστορική κληρονομιά του παρελθόντος του ανθρώπου, και από την αλληλεπίδραση των οικονομικών δραστηριοτήτων μέχρι τις ιεραρχικές δομές της πολιτικής εξουσίας*[\[81\]](#). Αναμφίβολα, οι επιστημόνες των υπολοίπων επιστημόνων είναι σημαντικές, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι η χωροταξία είναι ένα κατ' εξοχήν διεπιστημονικό αντικείμενο. Σε κάθε περίπτωση όμως πρέπει να τονιστεί ότι *μόνο ο χωροτάκτης έχει διαμορφώσει εξ αρχής έναν ολιστικό τρόπο προσέγγισης και διερεύνησης των χωρικών προβλημάτων, χωρίς να εμμένει αποκλειστικά και μόνο σε νομικά ζητήματα ή σε προβλήματα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος ή ακόμη και σε προβλήματα ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Ο χωροτάκτης, τέλος, είναι ο μοναδικός επιστήμονας, ο οποίος αντιλαμβάνεται το χώρο ως «όλον», ζωντανό, δυναμικά εξελισσόμενο σύστημα, το οποίο συσχετίζεται πολυδιάστατα με τους ανθρώπους και τις κοινωνικοοικονομικές διεργασίες που επιτελούνται σε αυτό. Βέβαια, το επιστημονικό δυναμικό που δραστηριοποιείται σε ζητήματα χωρικού σχεδιασμού βελτιώθηκε σημαντικά, όταν μαθήματα χωροταξίας άρχισαν να εντάσσονται στις σχόλες των αρχιτεκτόνων και των τοπογράφων μηχανικών, όταν θεσμοθετήθηκαν προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών για τη χωροταξία και την πολεοδομία και φυσικά μετά την ίδρυση των τμημάτων χωροταξίας στο Βόλο και στη Βέροια.*

Ένα άλλο πρόβλημα είναι ο «μεριστικός» τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός του χώρου θεωρείται ως «εργαλείο» του αναπτυξιακού σχεδιασμού στη χωρική του και μόνο διάσταση. Με άλλα λόγια, η χωροταξία στην Ελλάδα ασκείται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αγνοείται το γεγονός ότι ο γεωγραφικός χώρος βρίσκεται σε μια διαρκή συνύπαρξη, αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση με στάσεις, συμπεριφορές και επιπτώσεις, που καθορίζονται από την κοινωνία, την πολιτική, την οικονομία και την τεχνολογία, με βάση τις αξίες του κυρίαρχου μοντέλου ανάπτυξης και των πολυεπίπεδων σχέσεων του με τον άνθρωπο και το περιβάλλον[\[82\]](#). Παρατηρούμε λοιπόν ότι η χωροταξία αντιμετωπίζεται (πιθανότατα για πολιτικούς λόγους) ως μία

επιστήμη, η οποία σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με το φυσικό χώρο. Ας θυμηθούμε τις διατυπώσεις του αείμνηστου Α. Τρίτση, ο οποίος, μεταξύ άλλων στήριζε με θέρμη ότι: «Όποιος περιορίζει τη χωροταξία στα δεδομένα του χώρου και μόνο, τότε είτε δεν γνωρίζει τι σημαίνει χωροταξία είτε το κάνει εσκεμμένα, προκειμένου να εξυπηρετήσει συμφέροντα».

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να επισημανθεί ότι το σύστημα χωρικού σχεδιασμού στη χώρα μας είναι κατά βάση ανεπαρκές, αν λάβει κανείς υπόψη του τα σχέδια που πραγματικά εκπονούνται και εν τέλει εφαρμόζονται, και όχι αυτά που προβλέπονται σε θεωρητικό επίπεδο, βάσει των ν. 2742/99 και 2508/97. Πιο αναλυτικά, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι ο στρατηγικός χωροταξικός σχεδιασμός μέχρι πρότινος απουσίαζε[83], η ρύθμιση του υπαίθρου χώρου έχει ξεκινήσει τα τελευταία έτη, με αποτέλεσμα έτσι να βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, ενώ συγχρόνως ο πολεοδομικός σχεδιασμός είναι ιδιαίτερα πολύπλοκος και χρονοβόρος. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι ότι τόσο η ρύθμιση όσο και η παραγωγή του ελληνικού χώρου στηρίζονται σε μηχανισμούς μη σχεδιαστικού χαρακτήρα[84].

Συνεχίζοντας, το συνολικό σύστημα χωρικής ρύθμισης της Ελλάδας που προκύπτει είναι ιδιόμορφο, εν συγκρίσει με τα αντίστοιχα συστήματα των περισσότερων δυτικοευρωπαϊκών χωρών, παρουσιάζει σημαντικά κενά (ιδίως στον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό[85]) και διακρίνεται για ένα πληθωρισμό αναποτελεσματικών σχεδίων (ιδίως στον πολεοδομικό σχεδιασμό). Ιδιόμορφα βέβαια είναι και τα αποτελέσματα στο επίπεδο της χωρικής οργάνωσης[86]. Πιο συγκεκριμένα, στην μακρο-γεωγραφική οργάνωση, το βασικό πρόβλημα της χώρας μας έγκειται στο ότι οι χωροταξικές διαρθρώσεις μεγάλης κλίμακας δεν υποστηρίζουν αποτελεσματικά την αναπτυξιακή διαδικασία. Απόρροια αυτού είναι οι ιδιαίτερα χαμηλές αναπτυξιακές επιδόσεις των ελληνικών περιφερειών, αλλά και της χώρας στο σύνολό της, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες της Ε.Ε.[87]. Από την άλλη πλευρά, στις μικρότερες κλίμακες τα προβλήματα είναι ιδιαίτερα έντονα. Ειδικότερα, στον υπαίθρο χώρο κυριαρχεί ένα εκτατικό πρότυπο οικοδόμησης, το οποίο σε συνδυασμό με την ουσιαστική απουσία ελέγχου της χρήσης του εδάφους έχει οδηγήσει σε μια εκτεταμένη διάσπαρτη δόμηση, καθώς και στην αλλοίωση του τοπίου και του χαρακτήρα μεγάλων περιοχών[88]. Στον οικιστικό χώρο, η οικιστική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από ουσιαστικότερα προβλήματα υποδομών, εξοπλισμού και περιβάλλοντος.

Τέλος, οι σημαντικότερες αδυναμίες του ελληνικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού, αναφορικά με τα διοικητικά ζητήματα, μπορεί να συνοψισθούν στις εξής:

- Είναι ελλιπής η σύνδεση μεταξύ των αναπτυξιακών και των χωρικών πολιτικών, και μάλιστα παρατηρείται μια διαρκής τάση ισχυροποίησης των τομεακών πολιτικών εις βάρος των χωρικών. Το γεγονός αυτό διαπιστώνεται πολύ εύκολα από τις διατυπώσεις των τριών Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων (για τις ΑΠΕ, τον Τουρισμό και τη Βιομηχανία), αλλά και του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου, όπου ένας από τους βασικούς στόχους αποτελεί η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, ενώ θα ισχυριζόταν κανείς ότι η χωρική ρύθμιση περνάει σε δεύτερη προτεραιότητα.
- Παρατηρείται μια ανορθολογική κατανομή των αρμοδιοτήτων από την κεντρική διοίκηση, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ασάφειες στην ανάληψη του ρόλου χωρικής διακυβέρνησης[89] από κάθε βαθμίδα, αλλά και να διενεργούνται πελατειακές σχέσεις, ιδίως στις μητροπολιτικές περιοχές της χώρας μας.
- Τα επίπεδα σχεδιασμού είναι εξαιρετικά πολλά, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται έλλειψη αμεσότητας μεταξύ των σχεδιαστικών προτάσεων και της εφαρμογής τους, καθώς και αναβολή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Πέραν αυτών, η διαδικασία του σχεδιασμού καθεαυτή χαρακτηρίζεται ως επί το πλείστον αναξιόπιστη από την κοινή γνώμη[90].
- Δεν υλοποιείται στην πράξη η διαδικασία της παρακολούθησης (monitoring) των προδιαγραφών και των αποτελεσμάτων των χωρικών σχεδίων. Τυπικό παράδειγμα αποτελεί η χωροθέτηση Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ), όπου η «όλη» δυσκολία εντοπίζεται στο σημείο μέχρις ότου να χωροθετηθεί ο ΧΥΤΑ, ενώ στη συνέχεια δεν υλοποιείται ο απαραίτητος έλεγχος, σχετικά με το εάν το συγκεκριμένο έργο πληροί τις προδιαγραφές που έχουν τεθεί από την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) ή όχι.
- Παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό η ισχυροποίηση της γραφειοκρατικής διαδικασίας σε βάρος της πολιτικής για τον σχεδιασμό, κυρίως λόγω της ελλιπούς βούλησης αρκετών υπαλλήλων να αφιερώσουν προσωπικό χρόνο με αποδοτικό τρόπο, αλλά και λόγω της λανθασμένης επεξεργασίας (από τη Βουλή) των πολιτικών που έχουν χωρικές επιπτώσεις.

Σε ειδικό επίπεδο, είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στο σχέδιο ΚΥΑ του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου, δεδομένου ότι το μέλλον της χωρικής ανάπτυξης της Ελλάδας θα κριθεί από τις διατάξεις του εν λόγω σχεδίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το σχέδιο ΚΥΑ είναι εξαιρετικά γενικόλογο, ασαφές και ως επί το πλείστον αποσπασματικό, παρά το γεγονός ότι υλοποιήθηκε (θεωρητικά τουλάχιστον) βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών, τις οποίες συνέταξε το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Πέραν αυτού, το σχέδιο ΚΥΑ σε ορισμένα σημεία μπαίνει σε λεπτομέρειες, οι οποίες δεν υπόκεινται στο αντικείμενο ενός Εθνικού Σχεδιαστικού Προγράμματος. Όλο το κείμενο διαπνέεται από τους στόχους της Στρατηγικής της Λισαβόνας (ΣΤΛ), προτάσσοντας ως κυρίαρχη έννοια την «ανταγωνιστικότητα» και όχι τη «χωρική συνοχή (territorial cohesion)». Θα πρέπει ωστόσο να ειπωθεί ότι ένα χωροταξικό σχέδιο έχει ως στόχους τη χωρική συνοχή και την επάρκεια των φυσικών και ανθρώπινων διαθεσίμων, προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη διενέργεια αναπτυξιακών επιλογών, οι οποίες μπορούν δυνάμει να οδηγήσουν σε ένα επίπεδο «υγιούς» ανταγωνισμού. Ένα άλλο βασικό στοιχείο είναι ότι σε πολλά κεφάλαια του σχεδίου παρατηρείται σύγχυση μεταξύ της ανάλυσης και της πρότασης, και αυτό συμβαίνει διότι το σχέδιο στερείται ουσιαστικών προτάσεων. Συγκεκριμένα, οι αναφορές του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου σε ό,τι αφορά το οικιστικό δίκτυο είναι επιφανειακές και γενικόλογες, χωρίς ουσιαστικό προβληματισμό και κατανόηση των σύγχρονων τάσεων της ελληνικής πραγματικότητας. Σημειώνεται ότι το σχέδιο ΚΥΑ τείνει να αναπαράγει άκριτα την ιεράρχηση του αστικού συστήματος, όπως κάνει το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ 2007-2013), τόσο στην επιλογή των πόλεων όσο και στη χρησιμοποίηση όρων, όπως το «δίπολο»^[91].

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο θα έπρεπε να είναι πολύ περισσότερο προωθημένο από το ΕΣΠΑ, το οποίο σημειωτέον δεν αποτελεί χωροταξικό σχέδιο, αλλά αναπτυξιακό πρόγραμμα με μικρότερο χρονικό ορίζοντα. Πέραν αυτού, η έννοια «ποιότητα», η οποία θα πρέπει να διαπερνά όλα τα επίπεδα οργάνωσης του εθνικού χώρου και των δραστηριοτήτων σε αυτόν (π.χ. ποιότητα περιβάλλοντος, ποιότητα υποδομών, ποιότητα φυσικών πόρων και τοπίου), αγνοείται πλήρως στο συγκεκριμένο σχέδιο ΚΥΑ. Είναι άξιο αναφοράς ότι το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος δεν αναδεικνύεται καθόλου, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν κατευθύνσεις για τη διαχείριση των υδατικών πόρων, τη διαχείριση των απορριμμάτων και την ανάδειξη του φυσικού τοπίου. Επίσης, δεν υπάρχουν κάποιοι ενδεικτικοί δείκτες της ποσοτικής κατάστασης των περιβαλλοντικών

προβλημάτων[92]. Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι ότι δεν προδιαγραφεί κάποια συγκεκριμένη πολιτική για τη χρήση της γης, την εκτός σχεδίου δόμηση, καθώς και για τις αναπλάσεις. Αντί αυτού, το εθνικό χωροταξικό σχέδιο προτείνει την κατάργηση της εκτός σχεδίου δόμησης. Με τέτοια πρόταση όμως δεν είναι επωφελής, δεδομένου ότι η εκτός σχεδίου δόμηση δεν είναι δυνατόν να σταματήσει στην πράξη από τη μια στιγμή στην άλλη. Αντιθέτως, χρειάζεται η λήψη σαφών και ιεραρχημένων θεσμικών μέτρων και δράσεων. Ας ειπωθεί άλλωστε ότι η εκτός σχεδίου δόμηση δεν έχει ίδιας εμβέλειας επιπτώσεις με την αυθαίρετη δόμηση[93].

Εν κατακλείδι, σημειώνεται ότι στο συγκεκριμένο σχέδιο ΚΥΑ επικρατεί η περιφερειακή πολιτική εις βάρος της χωρικής διάστασης της ανάπτυξης. Εκτός αυτού, σε ό,τι αφορά το αναπτυξιακό πρότυπο λείπει η έκφραση ενός οράματος, ενώ δεν καθίσταται σαφές εάν βασίζεται στις τάσεις και τη μεταβολή τους από τα υλοποιούμενα μεγάλα δημόσια έργα ή εάν προτείνεται ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο. Συνεχίζοντας όσον αφορά τη χωροταξική πολιτική, το σχέδιο ΚΥΑ δεν αναφέρεται σε ολοκληρωμένες κατευθύνσεις για τα υποκείμενα επίπεδα χωρικής οργάνωσης. Κατά συνέπεια, είναι επιτακτική η ανάγκη συμπλήρωσης και διόρθωσης του κειμένου. Τέλος, θα πρέπει να γίνουν επισημάνσεις στο ζήτημα της «παραθεριστικής κατοικίας», δεδομένου ότι δεν είναι ξεκάθαρο εάν το σχέδιο επιχειρεί να επιλύσει το πρόβλημα της παραθεριστικής κατοικίας ή εάν χρησιμοποιεί την παραθεριστική κατοικία για να επιλύσει το τουριστικό πρόβλημα[94].

V. Συμπεράσματα

Είναι γεγονός ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός στη χώρα μας παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες και ελλείψεις σε ένα πλήθος τομέων, από τα πρώτα χρόνια άσκησής του έως και σήμερα. Σε κάθε περίπτωση βέβαια θα πρέπει να επισημανθεί ότι η κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά μετά το 1999. Το γεγονός για παράδειγμα ότι έστω και καθυστερημένα, αλλά και με αργόσυρτες διαδικασίες, εκπονήθηκαν σημαντικές μελέτες, όπως τα περιφερειακά χωροταξικά σχέδια, τα τρία ειδικά χωροταξικά σχέδια, το εθνικό χωροταξικό σχέδιο (με τα όποια προβλήματά του)

καθώς και ένα πλήθος Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (βάσει του ν. 2508/97) σε όλη τη χώρα, αποτελεί μια σαφή ένδειξη ότι το ποτήρι είναι στην πραγματικότητα μισογεμάτο και όχι μισοάδειο. Σημειώνεται ωστόσο ότι οι ραγδαίες εξελίξεις στην οικονομική γεωγραφία της Ευρώπης επιβάλλουν την επανεξέταση του ρόλου της χωροταξίας για την κατάλληλη ανάπτυξη της Ελλάδας, μέσα από τις τεχνολογικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις του διεθνούς περιβάλλοντος. Οι εν λόγω αλλαγές επιβάλλουν να προσεγγιστεί ο εθνικός χώρος μέσα από τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής, η οποία θα καθοριστεί σύμφωνα με τις δομές και τις προοπτικές της ευρωπαϊκής διεύρυνσης. Πέραν αυτών, οι εξελίξεις στα Βαλκάνια και στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο αποτελούν την κυρίαρχη πρόκληση για την ύπαρξη ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα αναπτυξιακά προβλήματα των παραμεθόριων περιοχών της χώρας μας[95].

Η ελληνική Κυβέρνηση οφείλει λοιπόν, μεταξύ άλλων, να αξιοποιήσει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τα αναπτυξιακά προγράμματα, τις χρηματοδοτήσεις και το ευρύτερο πλαίσιο επιλογών που προσφέρεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια της χωροταξικής οργάνωσης, της πολεοδομικής ανασυγκρότησης, αλλά και της περιβαλλοντικής αναβάθμισης της χώρας μας. Εκτός αυτού, θα πρέπει να επιδιωχθεί μέσω της συστηματικής συμμετοχής των Ελλήνων αντιπροσώπων, η διαμόρφωση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της χώρας μας, καθώς και την πολιτική που έχει χαραχθεί στους τομείς της χωροταξίας και του περιβάλλοντος[96]. Όλα αυτά δεν θα υλοποιηθούν βέβαια από τη μια στιγμή στην άλλη ούτε και θα έρθουν ξαφνικά ως το «μάννα εξ ουρανού». Απαιτούν διαρκείς συναντήσεις μεταξύ των προσώπων-«κλειδιών» των αρμόδιων υπουργείων (π.χ. Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., ΥΠΑΝ, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων), διαμόρφωση ρεαλιστικών στόχων, λήψη κοινών και ορθολογικών αποφάσεων και βεβαίως εφαρμογή στην πράξη των αρχών και των κανόνων της ολιστικής μεθοδολογίας και της διεπιστημονικής συνεργασίας. Υπό το πρίσμα αυτό, οι σύγχρονες απαιτήσεις της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η διάδοση σε ολόένα και περισσότερα κοινωνικά στρώματα της αναγκαιότητας ανάληψης περιβαλλοντικών δράσεων διαμορφώνουν σε ένα μεσοπρόθεσμο στάδιο ευνοϊκές συνθήκες για τη βελτίωση του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα. Στην κατεύθυνση αυτή σημειώνεται ότι έχει συμβάλλει καθοριστικά η εισαγωγή της έννοιας του περιβάλλοντος στο χωροταξικό σχεδιασμό και στον αναπτυξιακό προγραμματισμό,

καθώς και η θεσμοθέτηση της διαδικασίας Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των χωρικών σχεδίων, με αποτέλεσμα ο χωρικός σχεδιασμός να έχει μετεξελιχθεί σε μια ζωντανή, συστηματική, ολιστική και διεπιστημονική διαδικασία, η οποία σε κάθε περίπτωση αποτελεί την πανάκεια για το επίτευγμα της ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης της Ελλάδας.

Οι προϋποθέσεις ωστόσο που τίθενται για την ορθολογική χωρική οργάνωση της χώρας μας είναι οι εξής:

- Η καταβολή προσπαθειών από την κεντρική διοίκηση και τις τοπικές αρχές των περιφερειών, ώστε να δοθεί το έναυσμα για την υλοποίηση ενός ισχυρού στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού σε περιφερειακό επίπεδο. Παράλληλα, είναι επιτακτική η ανάγκη μείωσης του αριθμού των ελληνικών περιφερειών[97]. Πέραν αυτών, εάν θέλουμε να μιλάμε στην πράξη για έναν ορθολογικό στρατηγικό χωροταξικό σχεδιασμό, είναι αναγκαία η έγκριση και θεσμοθέτηση νομαρχιακών χωροταξικών σχεδίων, τα οποία δεν θα έχουν μόνο χαρακτήρα φυσικού σχεδιασμού (physical planning), αλλά αντιθέτως θα περιλαμβάνουν επιπρόσθετα στρατηγική και αναπτυξιακή διάσταση[98].
- Η αναθεώρηση των 12 περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εναρμονίζονται με το σκοπό και τους στόχους των ειδικών χωροταξικών σχεδίων, καθώς και του εθνικού χωροταξικού σχεδίου. Θα πρέπει επίσης να ειπωθεί ότι είναι απαραίτητη η θεσμοθέτηση του χωροταξικού σχεδίου για την περιφέρεια Αττικής, δεδομένου ότι στη συγκεκριμένη περιοχή δρομολογείται ένα πλήθος επενδύσεων, χωρίς να υπάρχει ουσιαστικός συντονισμός[99].
- Η θεμελιώδους σημασίας υλοποίηση ενός ηλεκτρονικού συστήματος σχεδιασμού του χώρου, το οποίο με τη βοήθεια των ψηφιακών υποβάθρων υψηλής ακρίβειας που έχουν παραχθεί μέχρι στιγμής ή αναμένεται να παραχθούν στο εγγύς μέλλον, σε συνδυασμό με τα εξελιγμένα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS), αποτελούν το πολυτιμότερο εργαλείο για ένα ολοκληρωμένο χωρικό σχεδιασμό. Ένα άλλο σημαντικότατο βήμα είναι η ίδρυση και λειτουργία ενός παρατηρητηρίου χωροταξίας, αντίστοιχου περιεχομένου με το ESPON (European Spatial Planning Observation Network), το οποίο θα ενημερώνει το κοινό για την πορεία εξέλιξης του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, πράγμα απαραίτητο για την επιβολή της δημόσιας ρύθμισης

στην πράξη[100].

- Η ριζική ανατροπή της παρωχημένης αντίληψης των «παραδοσιακών» πολεοδομικών χωροτακτών, οι οποίοι σπαταλούν ένα σημαντικό μέρος του χρόνου τους σε δραστηριότητες ρουτίνας, χωρίς να ενδιαφέρονται να διεκπεραιώσουν γνωστές εργασίες με νέους τρόπους, ιδιαίτερα δε με τη χρήση της πληροφορικής. Σημειώνεται ότι αρκετοί από αυτούς αντιδρούν, στο άκουσμα και μόνο της λέξης έντονα[101].
- Η προώθηση συνεργασιών μεταξύ των διαφόρων περιοχών της Ελλάδας καθώς και της αποκέντρωσης, κυρίως μέσω της ενίσχυσης των δίπολων συνεργασίας μεταξύ των κοντινών πόλεων (Χανιά-Ηράκλειο, Πάτρα-Πύργος, Βόλος-Λάρισα, Γιάννενα-Άρτα), αλλά και μέσω της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών πόλεων και των γύρω δήμων για τη χωροθέτηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων[102].
- Η πολιτική βούληση καθώς και ο ολοκληρωμένος και μακροπρόθεσμος σχεδιασμός, ώστε να υπάρξει συνολική και κατά τομείς ανάπτυξη.
- Η δημιουργία κατάλληλων μετρητικών, ποιοτικών και θεσμικών συνθηκών για το χωρικό σχεδιασμό, οι οποίες μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν:
 - Τη σύνταξη και τήρηση του αναπτυξιακού κτηματολογίου, για το οποίο απαιτούνται: α) Οριζοντιογραφικοί και υψομετρικοί χάρτες, β) Τοπογραφικά διαγράμματα, γ) Ψηφιακά Μοντέλα Εδάφους (Digital Elevation Models-DEM), δ) Θεματικοί Χάρτες (γεωλογικοί, εδαφολογικοί, μεταλλευτικοί, δασικοί, γεωτεκτονικοί) σε αναλογική, αλλά και σε ψηφιακή μορφή.
 - Τις Ολοκληρωμένες Αποδόσεις (Integrated Surveys) του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος στο χώρο και το χρόνο, οι οποίες συνίστανται: α) Στην κατάλληλη καταγραφή, διερεύνηση, χαρτογράφηση και παρακολούθηση της κατάστασης, της ποιότητας και του μεγέθους των φυσικών και ανθρώπινων διαθεσίμων και του περιβάλλοντος σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και των αντικειμενικών δυνατοτήτων και περιορισμών τους, β) στις συστηματικές αεροφωτογραφήσεις, και γ) στις ψηφιακές επεξεργασίες των Δορυφορικών Τηλεπισκοπικών Απεικονίσεων, καθώς και στη διενέργεια αναλύσεων, εκτιμήσεων και αξιολογήσεών τους.

- Τη δημιουργία ψηφιακών αρχείων αναφορικά με τους νομούς, τις αεροφωτογραφίες, τους θεματικούς χάρτες, τα στατιστικά μεγέθη και τα ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία[103].

Εν κατακλείδι, είναι άξιο αναφοράς ότι, η βαθμιαία υλοποίηση όλων των παραπάνω δράσεων σε μεσοπρόθεσμο διάστημα (10-15 έτη), καθώς και η συνεχής ενημέρωση της κεντρικής διοίκησης για τις εξελίξεις του χωρικού σχεδιασμού στον ευρωπαϊκό χώρο αποτελούν την κυρίαρχη πρόκληση της χώρας μας για την επίλυση των υφιστάμενων χωρικών και αναπτυξιακών προβλημάτων της, αλλά και για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών στο μέλλον, ούτως ώστε να γίνει επιτέλους πράξη το πολλά υποσχόμενο μοντέλο της *ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης*.

[1] Όπως αναφέρεται στο άρθρο του Δ. Ρόκου «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη», *ανάπτυξη* είναι μια νέα, διαφορετική από την κάθε προηγούμενη κατάσταση ισορροπίας συστημάτων, σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, με στόχο τη «βέλτιστη» αξιοποίηση των «πραγματικών» δυνατοτήτων του φυσικού και του κοινωνικοοικονομικού χώρου, σύμφωνα με το κάθε φορά κυρίαρχο κοινωνικό πλαίσιο αξιών κι επιλογών.

[2] Δ. Οικονόμου, *Χωροταξία Ι. Εισαγωγή στη Χωροταξική Πολιτική*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2004, σ. 23 επ.

[3] Α. Τρίτση, *Χωροταξικό Σχέδιο*. Ελλάδα και Αθήνα, ΤΟ ΒΗΜΑ, 26-29/01/1977.

[4] Δ. Οικονόμου, *όπ.π.* (σημ. 2), σ. 24.

[5] Εντελώς απλουστευτικά θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι η χωροταξία δίδει απαντήσεις σε θέματα που αφορούν το πού, δηλαδή το χώρο όπου θα αναπτυχθεί μια βιομηχανία, μια οργανωμένη ξενοδοχειακή μονάδα, ένας παραθεριστικός οικισμός, αλλά και ένας ευρύτερος παραγωγικός κλάδος. Η χωροταξία μας επιτρέπει λοιπόν να κάνουμε ορθολογικές επιλογές για την αναπτυξιακή οργάνωση αφενός μεν του εθνικού μας χώρου, αφετέρου δε των περιφερειών και των νομών της χώρας.

[6] Λ. Βασενχόβεν, *Εισαγωγή στην έννοια της χωροταξίας*, Ε.Μ.Π., Αθήνα 2005, διάλεξη σε διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών.

[7] Όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Α. Αραβαντινού, «Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου», η *Πολεοδομία* στην απλούστερη και

ετοιμολογικά ακριβέστερη σημασία του όρου είναι η τέχνη που έχει ως αντικείμενο τη δόμηση, ήτοι το χτίσιμο της πόλης. Πράγματι έτσι ξεκίνησε ιστορικά η πολεοδομία: ως μια εφαρμογή της αρχιτεκτονικής σκέψης στην κλίμακα της πόλης, σε χώρο δηλαδή πολύ ευρύτερο από εκείνον του κτιρίου ή του κτιριακού συγκροτήματος. Σημειώνεται ότι ακόμη και σήμερα το πρότυπο του πολεοδόμου, του εμπνευσμένου δημιουργού που χτίζει και οραματίζεται νέες πολιτείες, παραμένει πάντα ζωντανό.

[8] Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα, *Χωροταξία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2005, σ. 30 επ.

[9] Α. Τρίτση, ό.π. (σημ. 3).

[10] Ειδικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το βιβλίο του G. Cherry «*Town Planning in its social context*», ο πολεοδομικός σχεδιασμός αποσκοπεί στη διασφάλιση ενός δυνατού και λογικού συνδυασμού διατήρησης του εδάφους στη φυσική του μορφή και μετατροπής του σε αστικές χρήσεις, το οποίο αποτελεί το απαραίτητο υπόβαθρο για κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Υπό αυτή την έννοια ο πολεοδομικός σχεδιασμός προσβλέπει στην ικανοποίηση των αναγκών της ανθρώπινης κοινωνίας. Γι αυτό περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενέργειες: 1) Διαμόρφωση των προτάσεων ύστερα από κατανόηση των προβλημάτων και διενέργεια συζήτησης με τους εμπλεκόμενους φορείς. 2) Προετοιμασία της πολιτικής που θα διευκολύνει την υιοθέτηση των προτάσεων. 3) Έλεγχος του βαθμού και της αναλογίας μεταξύ των δημόσιων και των ιδιωτικών επενδύσεων που θα χρειαστούν για τις σχεδιαστικές παρεμβάσεις. 4) Απόφαση για το επίπεδο των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών. 5) Απόφαση για τα αναγκαία κίνητρα. 6) Συνεχής έλεγχος των σχεδιαστικών αποτελεσμάτων και διενέργεια των απαραίτητων διορθώσεων.

[11] Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να ειπωθεί ότι η έννοια του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα κατοχυρώνεται νομικά για πρώτη φορά με το άρθρο 24 (παρ. 2) του Συντάγματος του 1975, όπου μαζί με τις διατάξεις των παρ. 1 και 6 για το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον αποτελούν το συνταγματικό πλαίσιο άσκησης της χωροταξικής πολιτικής στη χώρα μας.

[12] Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα, ό.π. (σημ. 8), σ. 227.

[13] Όπως αναλύει και η Γ. Γιαννακούρου στο άρθρο της «Το θεσμικό πλαίσιο του σχεδιασμού των πόλεων στην Ελλάδα: Ιστορικές μεταμορφώσεις και σύγχρονα αιτήματα», το Ν.Δ. της 17-7-1923 «Περί Σχεδίων Πόλεων, Κωμών και Συνοικισμών του Κράτους και οικοδομής αυτών» εφαρμόστηκε για παραπάνω από μισό αιώνα μετά την ψήφισή του και αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τον σχεδιασμό των ελληνικών πόλεων. Σημειώνεται ότι το περιεχόμενό του απηχούσε τις ριζοσπαστικές για την εποχή τους αναζητήσεις του Αλέξανδρου Παπαναστασίου και

των επιστημονικών συνεργατών του, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι προσπάθειες να ασκηθεί κοινωνική πολιτική μέσα από τις διαδικασίες σχεδιασμού της ελληνικής πόλης και ανανέωσης του οικιστικού της αποθέματος. Επιπλέον, θα πρέπει να ειπωθεί ότι ενδεικτικές της πρόθεσης αυτής υπήρξαν οι διατάξεις για την αυταποζημίωση των ιδιοκτητών των ρυμοτομούμενων ακινήτων, οι οποίες αποτέλεσαν ουσιαστικά μια πρώιμη μορφή εισφοράς σε γη και μέσα από τις οποίες επιδιώχθηκε η κοινωνικοποίηση και η ανακατανομή μέρους της υπεραξίας που αποκτούν τα ακίνητα με την ένταξή τους στο σχέδιο πόλεως, καθώς και η διάθεσή της για τις αναγκαίες συλλογικές εξυπηρετήσεις της πόλης.

[14] Όπως επισημαίνει και ο *H. Μπεριάτος* στο βιβλίο του «Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός και Πολιτική», η ιδιαιτερότητα ενός νόμου-πλασίου έγκειται στο ότι καθορίζει τους μεγάλους στόχους και τους βασικούς κανόνες, ενώ για τις λεπτομέρειες παραπέμπει σε περισσότερο ειδικά κείμενα της ίδιας νομοθετικής μορφής (νόμους) ή κατώτερης (διατάγματα ή αποφάσεις). Έτσι λοιπόν ο νόμος-πλαίσιο χαρακτηρίζεται από μια συντονιστική λειτουργία σχετικά με τα άλλα διάσπαρτα νομοθετήματα και έχει ως σκοπό του την κατά περίπτωση συμπλήρωση, τροποποίηση ή και αντικατάσταση των υφιστάμενων νόμων και κανονισμών με στόχο τον ενιαίο προσανατολισμό τους, σύμφωνα με το πνεύμα του.

[15] Σύμφωνα με τον *Δ. Οικονόμου*, τα Ρυθμιστικά Σχέδια (ΡΣ) αποτελούν ειδική κατηγορία σχεδίων, τα οποία εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στο ν. 1262/1972. Σημειώνεται ότι ο νόμος αυτός ατόνησε, αφού δεν θεσμοθετήθηκε κάποιο σχέδιο μέσω αυτού, ενώ τα δύο υφιστάμενα σήμερα Ρυθμιστικά Σχέδια απέκτησαν νομική υπόσταση μέσω των Νόμων 1515/85 και 1561/85 για την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη αντίστοιχα. Εκ νέου πρόβλεψη για την εκπόνηση και εφαρμογή των ρυθμιστικών σχεδίων έγινε στον νέο οικιστικό νόμο 2508/97, ο οποίος δεν αναφέρεται μόνο στις δύο μητροπόλεις, αλλά και σε έξι επιπλέον πόλεις, που είναι η Πάτρα, το Ηράκλειο, η Λάρισα, ο Βόλος, η Καβάλα και τα Γιάννενα, με δυνατότητα προσθήκης και άλλων πόλεων. Όπως αναφέρεται στο ν. 2508/97, τα Ρυθμιστικά Σχέδια καταρτίζονται με σκοπό την οικιστική οργάνωση, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη των περιοχών στις οποίες εφαρμόζονται. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι τα Ρυθμιστικά Σχέδια μπορούν να διαδραματίσουν ένα διπλό ρόλο: α) Σχέδια χωρικής οργάνωσης των μητροπολιτικών περιοχών με μεικτό πολεοδομικό και χωροταξικό χαρακτήρα, κυρίως λόγω των υβριδικών χαρακτηριστικών των συγκεκριμένων περιοχών (αστικοποίηση μιας ζώνης χωροταξικής κλίμακας). β) Στρατηγικά Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης, με σκοπό την προώθηση της ανάπτυξης των πόλεων στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού.

[16] Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χωροθέτηση δραστηριοτήτων σε οιοδήποτε μέρος εξυπηρετούνται οικονομικά συμφέροντα, αδιαφορώντας πλήρως για την ενδεχόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής των πολιτών.

[17] Σύμφωνα με το Κέντρο Περιβαλλοντικών Σπουδών της Βρετανίας (Centre of Environmental Studies), ο σχεδιασμός του χώρου έχει ως αποστολή του να προλαμβάνει, να αναλύει, να θέτει στόχους, να αξιολογεί, να καινοτομεί, να ανταποκρίνεται σε ανάγκες, να είναι αποτελεσματικός και να προσαρμόζεται. Έτσι λοιπόν, προσυπογράφοντας την άποψη του *E. Μαρμαρά*, στο βιβλίο του «Σχεδιασμός και οικιστικός χώρος», σημειώνεται ότι τα χαρακτηριστικά ενός ορθολογικού σχεδιασμού του χώρου συμπίπτουν με μια ιδανικά οργανωμένη διαδικασία, η οποία έχει ως αντικείμενο τη διαχείριση της πραγματικότητας.

[18] *M. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 228 επ.

[19] Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο νόμος της οριζόντιας ιδιοκτησίας του '58.

[20] *M. Αγγελίδη*, *Χωροταξικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 2000, σ. 45.

[21] Όπως αναφέρει και ο *Δ. Οικονόμου* στις σημειώσεις του «Εισαγωγή στη Χωροταξική Πολιτική», η θεωρία των πόλων ανάπτυξης αναπτύχθηκε με αφετηρία τις αναλύσεις του Γάλλου οικονομολόγου F. Perroux και βασίζεται στην υπόθεση ότι η ανάπτυξη διαχέεται στο χώρο με επίκεντρο τους πόλους ή κέντρα ανάπτυξης, ήτοι πόλεις σημαντικού μεγέθους, των οποίων η κλίμακα και η πολυπλοκότητα της παραγωγικής τους βάσης δημιουργεί πολλαπλασιαστικά αναπτυξιακά αποτελέσματα. Σημειώνεται ότι τα αποτελέσματα αυτά αφενός μεν οδηγούν σε περαιτέρω μεγέθυνση του ίδιου του κέντρου ανάπτυξης, αφετέρου δε, σε επόμενη φάση, στη διάχυση αναπτυξιακών επιδράσεων σε μια ευρύτερη ενότητα χωροταξικής κλίμακας, η οποία περιβάλλει το κέντρο.

[22] *M. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 46 επ.

[23] *M. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 230 επ.

[24] *N. Χιώτη*, *Χωροταξικός Προγραμματισμός-Σχεδιασμός και Κρατική Πολιτική στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 15

[25] *M. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 230 επ.

[26] *M. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 231 επ.

[27] *M. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 55 επ.

[28] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, *Διεύθυνση Χωροταξίας*, *Χωροταξικός Σχεδιασμός. Ιστορική εξέλιξη και προοπτικές*, Αθήνα 1995, σ. 2 επ.

[29] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 233 επ.

[30] *Γ. Γιαννακούρου*, Το θεσμικό πλαίσιο του σχεδιασμού των πόλεων στην Ελλάδα: Ιστορικές Μεταμορφώσεις και σύγχρονα αιτήματα, στο έργο: *Δ. Οικονόμου/ Γ. Πετράκος*, Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας-Gutenberg, Αθήνα 2004, σ. 463 επ.

[31] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 233 επ.

[32] *Γ. Γιαννακούρου*, όπ.π. (σημ. 30), σ. 464 επ.

[33] Όπως αναφέρει ο *Γ. Πρεβελάκης* στο άρθρο του «Πρόσφατες προσπάθειες για την οργάνωση του αστικού χώρου στην Ελλάδα», ο άνθρωπος-κλειδί για τη μεταβολή της άτονης κατάστασης στα σχεδιαστικά ζητήματα της χώρας μας υπήρξε ο Υφυπουργός Δημοσίων Έργων Στέφανος Μάνος. Πιο συγκεκριμένα, συνεργαζόμενος με ένα ευρύ επιστημονικό επιτελείο τεχνοκρατών, οι οποίοι είχαν ως επίκεντρο την υπηρεσία οικισμού του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, προσπάθησε να καταστρώσει ένα συνολικό πλαίσιο για την αναμόρφωση των θεσμών άσκησης πολεοδομικού σχεδιασμού. Το εν λόγω πλαίσιο, το οποίο σύμφωνα με τους εμπνευστές του διεκδικούσε τη σφαιρικότητα, την πρακτικότητα και τον ρεαλισμό στις σχέσεις κράτους και κοινωνίας, έδωσε έμφαση σε τρεις τομείς παρέμβασης: α) στον σχεδιασμό της αστικής ανάπτυξης, β) στην πολιτική γης, και γ) στην αναδιοργάνωση των διοικητικών δομών άσκησης και εφαρμογής της χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής.

[34] *Μ. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 60 επ.

[35] Σύμφωνα με τη *Γ. Γιαννακούρου*, η ιδέα για τη δημιουργία ενός Υπουργείου που θα συγκέντρωνε όλες τις αρμοδιότητες για τα θέματα σχεδιασμού του χώρου, την οικιστική πολιτική και την πολιτική κατοικίας δεν ήταν καινούρια. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60 είχε περιληφθεί στις προτάσεις που κατά διαστήματα διατυπώθηκαν στα πλαίσια σύνταξης των πενταετών και των υπολοίπων προγραμμάτων ανάπτυξης της χώρας μας. Το νέο στοιχείο ωστόσο στην ίδρυση του Υ.Χ.Ο.Π. το 1980 υπήρξε ότι συμπεριλήφθηκαν σε αυτό επιπρόσθετα οι αρμοδιότητες για τη χάραξη και την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής.

[36] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 234 επ.

[37] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, όπ.π. (σημ. 28), σ. 4 επ.

[38] *Μ. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 62 επ.

[39] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 235.

[40] *Λ. Βασενχόβεν*, Σημειώσεις Χωροταξίας, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2000, σ. 35 επ.

[41] *Δ. Οικονόμου*, όπ.π. (σημ. 2), σ. 69 επ.

[42] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 236

[43] Οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου σύμφωνα με το άρθρο 29 του Οικιστικού Νόμου 1337/83, θεσπίζονται σε περιαστικές και περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές, όπως είναι τα δάση, οι βιότοποι και οι ακτές και στόχος της θεσμοθέτησής τους αποτελεί η ήπια μορφή ανάπτυξης. Σημειώνεται ότι χρησιμοποιούν εργαλεία κανονιστικών ρυθμίσεων, όπως οι όροι δόμησης και οι χρήσεις γης. Παρά το γεγονός ότι οι Ζ.Ο.Ε. θεσμοθετήθηκαν κυρίως ως εργαλεία για την προστασία των περιαστικών περιοχών και των ευαίσθητων ζωνών, χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια ελλείψει θεσμοθετημένου χωροταξικού σχεδιασμού, καθώς επίσης για τη νομοθετική κάλυψη ειδικών χωροταξικών ή και περιβαλλοντικών μελετών. Σημειώνεται ωστόσο ότι στις ειδικές χωροταξικές μελέτες οι στόχοι της χρήσης του θεσμού των ΖΟΕ ήταν: α) η προστασία του αγροτικού χώρου, των ευαίσθητων περιοχών του ν. 1650/86 και των ακτών, β) η δέσμευση γης για την εφαρμογή προγραμμάτων οικιστικής ανάπτυξης, παραθεριστικής κατοικίας, συνεταιρισμών και βιομηχανικών ζωνών, γ) η απόκτηση γης από το Δημόσιο με την άσκηση του δικαιώματος προτίμησης κατά τη μεταβίβαση γης, όπως η ρυθμιστική παρέμβαση στην αγορά γης, δ) η δημιουργία ζωνών προστασίας, σύμφωνα με το ν. 1650/86.

[44] *Η. Μπεριάτου*, Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός και Πολιτική. Τόμος Β: Θεματικές διαστάσεις του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2001, σ. 34 επ.

[45] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, όπ.π. (σημ. 28), σ. 4 επ.

[46] *Η. Μπεριάτου*, όπ.π. (σημ. 44), σ. 35 επ.

[47] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, όπ.π. (σημ. 28), σ. 5 επ.

[48] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 239 επ.

[49] *Μ. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 70 επ.

[50] *Μ. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 71.

[51] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 240 επ.

[52] *Μ. Αγγελίδη*, όπ.π. (σημ. 20), σ. 72.

[53] *Μ. Γιαουτζή-Α. Στρατηγέα*, όπ.π. (σημ. 8), σ. 241 επ.

[54] *Κ. Γεράρδη-Θ. Γιαλύρη*, Ο σχεδιασμός της χωρικής ανάπτυξης ως αναγκαίο εργαλείο της στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη του εθνικού χώρου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003, σ. 45 επ.

[55] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Αθήνα 2000, σ. 10 επ.

[56] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Αθήνα 2002, σ. 1 επ.

[57] *Δ. Οικονόμου*, Τέσσερις προσπάθειες που απέτυχαν, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23/10/2005.

[58] *Δ. Οικονόμου*, όπ.π. (σημ. 57).

[59] *Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Πολεοδομικός Σχεδιασμός: Προβλήματα Εφαρμογής και Προτάσεις Μεταρρύθμισης. Έκθεση Επιστημονικής Επιτροπής, Αθήνα 2006, σ. 23 επ.

[60] *Γ. Γιαννακούρου*, Η οδηγία για την στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση και η ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα, Αθήνα 2007, σ. 4 επ.

[61] *Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, όπ.π. (σημ. 59), σ. 24

[62] *Γ. Γιαννακούρου*, όπ.π. (σημ. 60), σ. 5

[63] *Σχέδιο ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας*, Αθήνα 2007, σ. 4 επ.

[64] Ορισμένες από τις περιοχές του ελληνικού χώρου που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι οι εξής: α) Δαδιά-Σουφλί, β) Κερκίνη, γ) Βέρμιο-Καϊμακτσαλάν-Έδεσσα-Βέροια-Νάουσα, δ) Καστοριά-Φλώρινα-Πρέσπες, ε) Περιοχή Β. Πίνδου, Ζαγορίου, Τζουμέρκων και ορεινός χώρος Δυτικής Θεσσαλίας, και στ) Όλυμπος-Κίσσαβος-Μαυροβούνι.

[65] Σύμφωνα με το Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο για τον Τουρισμό, τα νησιά που κατατάσσονται στην ομάδα αυτή είναι τα εξής: Αγαθονήσι, Άγιος Ευστράτιος,

Αμμουλιανή, Ανάφη, Αντικύθηρα, Αντίπαξος, Αντίπαρος, Αρκοί, Γαύδος, Γαυδοπούλα, Δεσποτικό, Δονούσα, Ηρακλειά, Θηρασιά, Κέρος, Κίμωλος, Κίναρος, Κουφονήσι (μικρό και μεγάλο), Λεβίθα, Λειψοί, Μάραθος, Λεβίδι, Νίσυρος, Οθωνοί, Οινούσες, Καλόλιμνος, Κάτω Αντίκερι, Παξοί, Πλατή, Ρω, Σαμιοπούλα, Σαρία, Σίκινος, Στρογγυλή, Σχοινούσα, Τέλενδος, Τήλος, Φαρμακονήσι, Φολέγανδρος, Φούρνοι, Χάλκη, Ψέριμος.

[66] Τα νησιά που εντάσσονται στην ομάδα αυτή είναι τα εξής: Αίγινα, Αλόνησος, Αμοργός, Άνδρος, Αστυπάλαια, Ζάκυνθος, Θάσος, Ιθάκη, Ικαρία, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κεφαλλονιά, Κύθηρα, Κύθνος, Λέρος, Λευκάδα, Λήμνος, Μήλος, Νάξος, Πάτμος, Σαμοθράκη, Σάμος, Σέριφος, Σίφνος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος, Σπέτσες, Σύμη, Τήνος, Ύδρα, Χίος.

[67] Στην ομάδα αυτή εντάσσονται τα εξής νησιά: Θήρα, Κέρκυρα, Κρήτη, Λέσβος, Σύρος, Μύκονος, Κως, Πάρος, Ρόδος.

[68] Σύμφωνα με τους *C. Ambiente* και *O. Spinelli*, το Δίκτυο *Natura 2000* αποτελεί το θεμέλιο της προστασίας της φύσης στην Ε.Ε. Σημειώνεται ότι η συγκρότησή του εγκαινιάστηκε με την υιοθέτηση της Οδηγίας 92/43/ΕΚ, που είναι κοινώς γνωστή ως Οδηγία των Οικοτόπων. Μαζί με την Οδηγία για τα πουλιά 79/409/ΕΟΚ, παρέχει ένα κοινό πλαίσιο για την προστασία της άγριας πανίδας και των οικοτόπων μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και αποτελεί τη βασική ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στα κράτη-μέλη. Επισημαίνεται ότι οι περιοχές που εμπεριέχονται στο Δίκτυο *Natura* αυτή τη στιγμή καλύπτουν σχεδόν το 15-30% της επικράτειας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι μια συνολική έκταση μεγαλύτερη από τη Γερμανία. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι θα αποτελέσει ένα οικολογικό δίκτυο περιοχών προστασίας σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση με απώτερο στόχο τη διατήρηση και την αποκατάσταση των οικοτόπων σε κίνδυνο και ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος. Για τη σύσταση του Δικτύου *Natura 2000* η Ευρωπαϊκή Ένωση διαιρέθηκε σε επτά βιογεωγραφικές περιφέρειες, ήτοι: την Πανονία, τη Βόρεια, την Ηπειρωτική, την Ατλαντική, την Αλπική, τη Μακαρονησιακή και τη Μεσογειακή Περιφέρεια. Για κάθε μία τα κράτη-μέλη προτείνουν στην Επιτροπή μια λίστα περιοχών που έχουν επιλεγεί με βάση τα κριτήρια που περιέχονται στην Οδηγία 92/43/ΕΚ. Με τη συνδρομή του Ευρωπαϊκού Κέντρου Θεμάτων Βιολογικής Ποικιλότητας, ανεξάρτητων επιστημόνων και ειδημόνων των κρατών-μελών και των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί στη συνέχεια τις προτάσεις αυτές, προκειμένου να δημιουργήσει ένα συνεπές, συνεκτικό και αντιπροσωπευτικό οικολογικό δίκτυο περιοχών. Όταν η Επιτροπή υιοθετήσει τους κοινοτικούς καταλόγους με τις περιοχές *Natura*, τα κράτη-μέλη είναι υπεύθυνα για τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την εξασφάλιση της προστασίας των περιοχών τους και την αποτροπή της επιδείνωσής τους

[69] Σχέδιο ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, Αθήνα 2007, σ. 13 επ.

[70] Σχέδιο ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία, Αθήνα 2007, σ. 19 επ.

[71] Βλ. αναλυτικά Η. Μπεριάτου, Εθνική Χωροταξική Φάρσα, Αθήνα Αύγουστος 2007, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.nomosphysis.org.gr>.

[72] Σχέδιο ΚΥΑ του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, Αθήνα Ιούλιος 2007, σ. 24 επ.

[73] Βλ. σχετικά την ομιλία Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ Γιώργου Σουφλιά στο Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης, Αθήνα 8 Νοεμβρίου 2007.

[74] Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητο να τονιστεί ότι στην έννοια «χωρικός σχεδιασμός», δεν εντάσσονται μόνο τα αντικείμενα του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως πολλοί έχουν υποστηρίξει στο παρελθόν με θέρμη. Αναντίρρητα, στο χωρικό σχεδιασμό εντάσσεται επιπρόσθετα το αντικείμενο του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, και αυτό διότι οι περιβαλλοντικές μελέτες έχουν αποκτήσει πλέον χωρική υπόσταση, αλλά και γιατί σχεδόν όλα τα χωρικά σχέδια (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, Ρυθμιστικά Σχέδια, Χωροταξικά Σχέδια) προβαίνουν σε μια στοιχειώδη εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων στην περιοχή εφαρμογή τους, ιδίως μετά την καθιέρωση του θεσμού της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (ΣΠΕ).

[75] Η. Μπεριάτου, Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός και Πολιτική. Τόμος Α: Θεσμικές, διοικητικές, οργανωτικές δομές, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2001, σ. 58 επ.

[76] Σύμφωνα με την έκθεση της επιτροπής Brundtland, η «αειφόρος ανάπτυξη (sustainable development)» ορίζεται ως το είδος ανάπτυξης, το οποίο ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανοποίηση των αναγκών των μελλοντικών γενεών. Σημειώνεται ότι ο όρος αειφορία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη γερμανόφωνη δασική βιβλιογραφία στις αρχές του 18ου αι. ως «Nachhaltigkeit». Ως δασικός όρος καθιερώθηκε στις αρχές του 19ου αι. και είχε την έννοια της επιδίωξης μιας διηνεκούς μέγιστης προσφοράς υλικών και μη υλικών αγαθών από το δάσος. Με την πάροδο του χρόνου η λέξη έχασε την έννοια του ειδικού επιστημονικού όρου και απέκτησε την έννοια της «λέξης-κλειδί» με την επαναδιατύπωση της «αρχής της αειφορίας», κατά την οποία η αειφορία δε σημαίνει μόνο τη διαρκή, σταθερή και σύμμετρη παραγωγή αγαθών, υπηρεσιών και επιδράσεων, αλλά κυρίως τη διατήρηση του δάσους ως ενός λειτουργικού συστήματος. Για την τήρησή της είναι απαραίτητη

η τήρηση δύο άλλων αρχών, της διατήρησης του δάσους και της διατήρησης της παραγωγικότητας του εδάφους. Έτσι η αειφορία, μετατράπηκε σε αρχή διαχείρισης και βρήκε εφαρμογή, όχι μόνο σε δασικά οικοσυστήματα, αλλά και σε όλα τα φυσικά οικοσυστήματα και τους ανανεώσιμους φυσικούς πόρους. Παρά το γεγονός ότι η έννοια της «αειφορίας», και της «αειφόρου ανάπτυξης» γενικότερα, έχουν έντονη κριτική με την πρόφαση ότι αντιτίθενται στον ολιστικό χαρακτήρα της ανάπτυξης, μέσω της ενσωμάτωσης σε αυτές των εννοιών της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας, εντούτοις δεν πρέπει να λησμονούμε το γεγονός ότι αποτέλεσε ένα πρότυπο-σταθμό για τη στροφή της κοινωνίας από την μονοδιάστατη οικονομική ανάπτυξη προς την ανάπτυξη, η οποία αναμφισβήτητα προωθεί δράσεις για την παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος. Ας ειπωθεί άλλωστε ότι, σε περίπτωση που επιτευχθούν κάποτε στην πράξη οι στόχοι της «αειφόρου ανάπτυξης», μπορούμε να ευελπιστούμε ότι κάποτε στο απώτερο μέλλον θα επιτευχθούν οι στόχοι της «ολοκληρωμένης ανάπτυξης», η οποία αναντίρρητα αποτελεί το καταλληλότερο αναπτυξιακό μοντέλο για την αρμονική και ισορροπημένη ανάπτυξη όλων των περιοχών του πλανήτη μας με απόλυτο σεβασμό προς το περιβάλλον και τους ανθρώπους.

[77] *Η. Μπεριάτου*, Προς μια ενιαία θεώρηση του χωρικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού: Νέες προσεγγίσεις σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Εισήγηση στο συνέδριο «Επιστήμες και Περιβάλλον στα τέλη του αιώνα. Προβλήματα και προοπτικές». Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1994, σ. 263 επ.

[78] *Η. Μπεριάτου*, ό.π. (σημ. 77), σ. 264.

[79] *Η. Μπεριάτου*, ό.π. (σημ. 77), σ. 264.

[80] *Δ. Χριστοφιλόπουλου*, Πολιτιστικό περιβάλλον-χωρικός σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη. Διαμόρφωση πολιτιστικού (ανθρωπογενούς) περιβάλλοντος μέσω χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία-Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σ. 1.

[81] *Λ. Βασενχόβεν*, ό.π. (σημ. 6).

[82] *Δ. Ρόκου*, Σχεδιασμός, διάλεξη στο πλαίσιο του μαθήματος «Εισαγωγή στις Επιστήμες της Ανάπτυξης και του Περιβάλλοντος» του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Ε.Μ.Π., Αθήνα 2006.

[83] Χρησιμοποιείται παρελθοντικός χρόνος, διότι θεωρείται ότι το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο θα εγκριθεί στο εγγύς μέλλον και για αυτό δεν πρέπει να διαμορφωθεί μια απαισιόδοξη οπτική. Παρόλα αυτά, εάν είναι κανείς ρεαλιστής, τότε εύκολα μπορεί να ισχυριστεί ότι ο στρατηγικός χωροταξικός σχεδιασμός απουσιάζει

πλήρως στην Ελλάδα, δεδομένου ότι η παλαιά διατύπωση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου το 2000 ουδέποτε εξετάστηκε σοβαρά, ενώ η νέα διατύπωση του συγκεκριμένου σχεδίου τον Ιούλιο του 2007 παρουσιάζει σημαντικά κενά και δυσκολίες στην υλοποίησή του, με αποτέλεσμα έτσι να χρειαστεί εν τέλει μεγάλο χρονικό διάστημα, προκειμένου να εγκριθεί από τη Βουλή, και πολύ περισσότερο να εφαρμοστεί στην πράξη.

[84] Δ. Οικονόμου, Σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Η ελληνική πραγματικότητα και η διεθνής εμπειρία, Αθήνα 1999, σ. 44 επ.

[85] Όπως αναφέρει και ο Κ. Κατσιμίγας στο άρθρο του: «Είναι ήδη παρελθόν το μητροπολιτικό δίπολο». Ο περιφερειακός χωροταξικός σχεδιασμός στη χώρα μας έγινε βεβιασμένα από ανθρώπους που επισκέφθηκαν τις περιφέρειες σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα, αγνόησαν την τοπική πραγματικότητα και εισηγήθηκαν προτάσεις σε εντελώς θεωρητικό επίπεδο. Σημειώνεται ότι η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να εκπονήσει και να εγκρίνει χωροταξικές μελέτες, προκειμένου να της διατεθούν πόροι, μέσω της Ε.Ε. Έτσι λοιπόν οι εν λόγω μελέτες εκπονήθηκαν εξαιρετικά γρήγορα και εγκρίθηκαν με συνοπτικές διαδικασίες και σε ελάχιστο χρόνο, αποσπώντας τη σύνεση των κατοίκων και των φορέων, οι οποίοι ουσιαστικά ουδεμία ιδέα είχαν περί τίνος πρόκειται. Ας σημειωθεί άλλωστε ότι οι προτάσεις που έγιναν από το Τεχνικό Επιμελητήριο το 2003, ως τον μοναδικό αρμόδιο φορέα, ο οποίος είχε και έχει-σχετική τεχνογνωσία, ενεγράφησαν στα παλαιότερα των υποδημάτων του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

[86] Δ. Οικονόμου, όπ.π. (σημ. 84), σ. 45 επ.

[87] D. Economou, The impact of the First Community Support Framework for the Greece, European Urban and Regional Studies, 1997, vol. 4, No. 1, σ. 72.

[88] D. Economou, The planning system and rural land use control in Greece. A European Perspective, European Planning Studies, 1997, vol. 5, No. 4, σ. 465.

[89] Όπως αναφέρεται και στο άρθρο του B. Jessop «The regulation approach, governance and post-fordism: alternative perspectives on economic and political change?», ο όρος «διακυβέρνηση (governance)», ο οποίος χρησιμοποιείται ευρύτατα πλέον στη βιβλιογραφία, αντί του μέχρι πρότινος όρου «κυβέρνηση ή τοπική αυτοδιοίκηση (government or local government)», υποδηλώνει τη νέα διαπλοκή σχέσεων μεταξύ οικονομίας και πολιτικής, δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και τους αλληλοκαλυπτόμενους τύπους ρύθμισης, όπως η αγορά, τα δίκτυα, οι ιεραρχίες, οι οργανισμοί και οι ενώσεις.

[90] Μ. Ευαγγελίδου, Τα επαγγελματικά προβλήματα των πολεοδόμων χωροτακτών

από την σκοπιά της διοίκησης, Αθήνα, Φεβρουάριος 2007.

[91] *Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας*, Αόριστο και αποσπασματικό το εθνικό χωροταξικό, Αθήνα 2007, τχ. 2467, σ. 18 επ.

[92] *Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας*, όπ.π. (σημ. 91), σ. 19.

[93] Όπ.π. (σημ. 91), σ. 19.

[94] *Η. Μπεριάτου*, Οι θέσεις του ΣΕΠΟΧ για το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, Αθήνα 2007, σ. 1.

[95] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, όπ.π. (σημ. 28), σ. 7 επ.

[96] *Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*, όπ.π. (σημ. 28), σ. 7 επ.

[97] Από το παρελθόν έχει συζητηθεί ότι ο αριθμός των περιφερειών είναι ιδιαίτερα μεγάλος, ενώ συγχρόνως προξενούνται προβλήματα συντονισμού και σύγχυσης των αρμοδιοτήτων μεταξύ των τοπικών αρχών (τυπικό παράδειγμα είναι η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες εκτείνονται στα όρια δύο περιφερειών). Μια ενδιαφέρουσα σκέψη θα ήταν η μείωση του αριθμού των περιφερειών από 13 σε 7, συγκεκριμένα στις περιφέρειες: 1) Πελοποννήσου, 2) Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου, 3) Θεσσαλίας, 4) Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Αττικής, 5) Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας, 6) Θράκης και Ανατολικής Μακεδονίας, και 7) Κρήτης. Σημειώνεται ότι με τον τρόπο αυτό θα ελλατωθούν σε σημαντικό βαθμό τα διοικητικά προβλήματα, ενώ συγχρόνως διακρίνονται περιφέρειες με κοινά όρια, παρόμοιο μέγεθος επιφάνειας, παρόμοιες κλιματολογικές συνθήκες και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, αλλά και ορισμένες από αυτές παρουσιάζουν όμοιο ρυθμό ανάπτυξης.

[98] *Δ. Οικονόμου*, όπ.π. (σημ. 84), σ. 21 επ.

[99] *Α. Καρβούνη*, Ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: προβλήματα, τάσεις και προοπτικές, Αθήνα, Φεβρουάριος 2007.

[100] *Α. Καρβούνη*, όπ.π. (σημ. 99).

[101] *Κ. Κουτσόπουλου*, Γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών και ανάλυση χώρου, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα 2005, σ. 353 επ.

[102] *Α. Καρβούνη*, όπ.π. (σημ. 99).

[103] Βλ. σχετ. Δ. Ρόκου, όπ.π. (σημ. 82).